

JAAERVERSLAG

2019

MEET AT

**FRANS HALS
MUSEUM**

HAARLEM

FRANS HALS MUSEUM

Grote Markt 16
2011 RD Haarlem

Groot Heiligland 62
2011 ES Haarlem

Postbus 3365, 2001 DJ Haarlem
meet@franshalsmuseum.nl
www.franshalsmuseum.nl

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	3
BERICHT VAN DE DIRECTIE	5
BERICHT VAN DE RAAD VAN TOEZICHT	8
TENTOONSTELLINGEN	12
COLLECTIES	21
Aankopen	22
Schenken	22
Bruiklenen	22
Restauraties	23
ONDERZOEK	24
Onderzoeksprojecten	24
Frans Hals Research Center	24
Lezingen en presentaties	24
Publicaties	25
Overige publicaties	26
PUBLIEKSZAKEN	27
Marketing en Communicatie	28
Educatie en Publiek	30
FONDSENWERVING EN RELATIEBEHEER	33
Fondsen	34
BankGiro Loterij	35
Particulieren en Relatiebeheer	36
Sponsoring	37

PERSONEEL EN ORGANISATIE	38
Bezetting	38
Bedrijfsvoering	40
Samenwerkingsverbanden	41
GOVERNANCE	42
Governance Code Cultuur	42
Raad van Toezicht	43
Auditcommissie	44
Raad van Advies	44
VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET FRANS HALS MUSEUM	45
TOELICHTING BIJ DE SAMENGEVATTE JAARREKENING	47
FINANCIEEL VERSLAG	48
Exploitatierekening 2019	50
Toelichting besteding gelden BankGiro Loterij	51
Toelichting Wet Normering Topinkomens	52

BERICHT VAN DE DIRECTIE

Beste Lezer,

“May You Live in Interesting Times” is de titel van een film van de Nederlandse kunstenaar Fiona Tan uit 1997. Het is ook een Chinese wens met een dubbele lading. Degene die hem uitspreekt wenst de ander een ‘interessant’ leven toe maar hoopt voor zich zelf op een rustig, voorspelbaar leven zonder al te veel complicaties. Momenteel leven we allemaal in interessante tijden, die onrustig en roerig zijn. Hoe de komende maanden en jaren eruit zien, is op dit moment nog onduidelijk en op alle fronten wordt er – ook in dit museum – hard gewerkt om het ook in de toekomst mogelijk te maken het erfgoed en de kunst die wij onder onze hoede hebben aan zoveel mogelijk mensen te laten zien, digitaal of live. Het recente verleden is in tegenstelling tot die ongewisse toekomst, helder en strakomlijnd. Dat staat in schril contrast tot het leven van onze ‘schutspatroom’ Frans Hals. *Legend has it* dat Frans Hals bij leven en welzijn een turbulent bestaan kende. Kunsthistorici en biografen benadrukken keer op keer – ondanks het gebrek aan concrete informatie over de details van Hals’ levensloop – dat hij een bohemien was, met een roedel kinderen, dat zijn drankiname de spuigaten uitliep en dat zijn financiële handel en wandel veel fluctuaties kende. Veel hiervan is mythe en verzinsel, slechts ten dele met bewijsmateriaal te staven. Wel met spijkerharde feiten te onderbouwen is het gegeven dat ook het *Nachleben* van Hals uitermate woelig was. Gevierd in de 17e eeuw, verguisd in de 18e eeuw en opnieuw tot schilderheld – ja zelfs voorloper en proto-impressionist – gekroond in de 19e en 20e eeuw.

Woelig

Hoe wervelend en bepalend dat ‘hiernamaals’ van Hals was, konden we in 2018 en 2019 laten zien met de blockbustertentoonstelling *Frans Hals en de Modernen*. Ruim zes jaar werkte het museum aan deze tentoonstelling waarin gedocumenteerd en gedemonstreerd werd hoe groot de impact van Hals was op moderne grootmeesters als Van Gogh, Manet, Courbet en Singer Sargent. Het resultaat mocht er zijn.

Net zo woelig als het *Nachleben* van Frans Hals, was het jaar 2019 voor het museum: in vele opzichten stormachtig. Ciara, Dennis en Ellen die ons land begin 2020 in beroering brachten, verdwenen hierbij in het niets. Dat stormachtige uitte zich in positieve zin door een ware wervelende stortvloed aan publieksactiviteiten die op veel waardering van bezoekers konden rekenen. Het kwam ook tot uiting in roerige

discussies over de toekomst van het museum, voorafgaand en na publicatie van het objectieve onderzoek naar de exploitatie van het museum door bureau BMC, waartoe de Gemeente Haarlem en het museum opdracht hadden gegeven.

Omwenteling

Het museum verraste zijn bezoekers met de verleidelijke zomertentoonstelling *Virtuoos! Israels tot Armando*, de wrijving veroorzakende solo van Marianna Simnett en de eerste presentatie in Nederland van Turner Prize-winnaar Lubaina Himid. De vernieuwde collectieopstelling *Haarlemse Helden. Andere Meesters* liet de verzameling van het museum voor het eerst sinds 2006 in radicaal gewijzigde vorm zien. Het werd een *métissage*: een vermenging van oude meesters en hedendaagse kunstenaars. De dynamische presentatie vraagt aandacht voor de 'andere meesters', naast onze ster Frans Hals, en plaatst vraagtekens bij wie 'in' en wie 'uit' is door de eeuwen heen. De tentoonstelling nodigt ook uit tot een nieuwe blik op Frans Hals zelf – als migrant, als *outsider* die *insider* werd en tot held uitgroeide. Deze actuele en andersoortige benadering van de collectie wordt door veel bezoekers gesmaakt.

De omwenteling in de collectieopstelling werd ook vertaald naar een vernieuwing van het educatieve programma. Deze verfrissing was in 2018 gestart en is in 2019 volop doorgezet met nieuwe onderdelen als het 'Halsoverkop Museum' met Maarten Bel, het schoolprogramma 'Smaakmakers' en de workshop 'Discodip'.

Gasten

Het museum kende een aantal gerenommeerde 'gasten'; het zond zelf ook een aantal meesterwerken op reis. Zo was Hals' fabuleuze huwelijksportret van Isaac Massa en Beatrix van der Laen tijdelijk in het Frans Hals Museum te bewonderen en kan het museum voor het eerst sinds zijn ontstaan een werk laten zien van de Haarlemse vroege meester Geertgen tot Sint Jans. De Regenten en Regentessen van het Oudemannenhuis mochten voor het eerst sinds hun geboortjaar 1666 hun thuisbasis in Haarlem verlaten voor een confrontatie met werken van Velázquez in het Rijksmuseum. Als uitsmijter van het jaar was Frans Hals verrassend genoeg in het Zuiden des lands te bewonderen, in het Eindhovense Van Abbemuseum dat zich liet inspireren door de transhistorische aanpak van het Frans Hals Museum.

Dankzij de steun van ruimhartige stichtingen was het museum in staat zijn publieksbereik uit te breiden met onder meer gratis busvervoer voor scholen uit o.a. Schalkwijk en kon in samenwerking met zorginstantie Kennemerhart een rondleidingsprogramma worden gerealiseerd voor senioren die door omstandigheden of een beperking het museum niet zelfstandig kunnen bezoeken.

Achter de schermen werd ook ongekend veel werk verzet. Zo ging bijvoorbeeld het meerjarige restauratieproject ter voorbereiding op de grote Maerten van Heemskerck-tentoonstelling in 2022 (in samenwerking met Stedelijk Museum Alkmaar) van start, met dank aan de Van Toorn Scholten Stichting en ons team.

Weergaloos

Het rapport van onderzoeksbureau BMC – dat het museum in financieel opzicht

heeft doorgelicht – wees uit dat het museum uitzonderlijk goed presteert met zeer beperkte middelen. Als Directie zijn wij trots op dat wapenfeit. Ons team heeft weergaloze prestaties geleverd, ondanks het spreekwoordelijke zware weer; wij zijn hen dan ook zeer erkentelijk. Daarnaast zijn we dankbaar dat onze Vrienden en Beminnaers, fondsen en partners als de BankGiro Loterij ons opnieuw ruimhartig hebben gesteund. We kijken dan ook reikhalzend uit naar een (nabije) toekomst waarin het Frans Hals Museum, post-Corona, zonder orkanen of wervelwinden kan verderbouwen aan een solide programma voor zijn bezoekers en collecties. Dat dit in 2021 nieuw en aangepast aan de nieuwe werkelijkheid moet is zeker, dat steun van de stakeholders en overheid hierbij cruciaal is, eveneens!

Ann Demeester, directeur

Margot Gerené, adjunct-directeur a.i.

BERICHT VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Corona wil maar niet wennen! Tijdens de halfslaap, net voor het ochtendlijke ontwaken, gebeurt het nog wel eens dat 'de Pandemie' die de hele wereld treft, een nare droom lijkt, maar al heel snel blijkt de surrealistische situatie, waarin letterlijk iedereen terechtgekomen is realiteit te zijn, waarmee we ernstig rekening dienen te houden maar waarvoor zelfs geen begin van een draaiboek voorhanden is. 'Onzekerheid' is het sleutelwoord dat ons denken en handelen voorlopig in haar greep blijft houden. Nu is veel in het leven niet zeker, maar in deze dagen is er wel sprake van een extreme cumulatie van variabelen waardoor de nieuwe vraagstukken die zich op velerlei vlakken voordoen, voorlopig niet opgelost kunnen worden.

11 maart 2020 - het lijkt eindelijk lang geleden! - vergaderde de Raad van Toezicht van het Frans Hals Museum en toen werd instemming betuigd met het toen voorliggende Bericht van de Raad bij het Jaarverslag 2019.

Toen ook werd vastgesteld dat de Directie met grote inzet en op verzoek van zowel de Gemeente als de Raad van Toezicht, goed op streek was met de analyse op welke wijze voor het Museum een duurzame exploitatie mogelijk zou worden. Op mirakelse wijze was het Frans Hals-team er in geslaagd, óók in het verslagjaar 2019, de museale taken - met alom lof in binnen-en buitenland - te vervullen en dit alles terwijl het financiële water onverminderd aan de lippen stond.

Aan de Gemeenteraad van Haarlem zou op inzichtelijke wijze de vraag voorgelegd kunnen worden wat Haarlem met het Museum voor heeft.

Maar... dat alles was: Vóór Corona!

Het Museum ging een paar dagen later, voor het eerst in haar geschiedenis, voor het publiek op slot, zoals dat ook met de rest van de culturele sector gebeurde. Sindsdien worden de gebouwen op temperatuur gehouden, de kunstschat bewaakt en werken management en staf zo veel als mogelijk vanuit huis koortsachtig aan hetgeen er tijdens deze lockdown dient te gebeuren. Er is de onverminderde zorg voor het personeel, de plannen- en cijferpresentaties voor de Gemeente gaan door, plannen voor de toekomst in een andere tijd moeten gemaakt en contacten met Vrienden, bezoekers en andere relaties dienen blijvend onderhouden te worden.

Het hiernavolgende deel werd voor-Corona geschreven:

Voor de Raad van Toezicht van het Frans Hals Museum ('RvT') was al in de zomer van 2018 de financiële grens van het Museum bereikt. Dat gebeurde toen de directie er ondanks verwoede pogingen en diepgaand overleg met de Auditcommissie uit de RvT, er niet in slaagde een sluitende begroting voor 2019 op te stellen. Conform de afspraken met de gemeente is deze begroting voor 2019 wél ingediend, maar voorzien van de niet voor tweeërlei uitleg vatbare verklaring van de Raad van Toezicht dat deze situatie onaanvaardbaar is en ten spoedigste dient te verbeteren door adequate ondersteuning van de Gemeente, waartoe deze rechtens verplicht is.

De financiële situatie van het Frans Hals is - met de wijsheid van achteraf - al vanaf de verzelfstandiging op 1 januari 2009 suboptimaal geweest. Per die datum heeft de Gemeente de museale functie en het beheer van de zeer waardevolle collectie overgedragen aan de Stichting Frans Hals Museum, de rechtspersoon waarvan u nu het jaarverslag 2019 onder ogen heeft. De Gemeente bleef bij die exercitie eigenaar van de collectie en van de historische gebouwen waarin het museale bedrijf uitgeoefend wordt. Het personeel kwam in dienst van de Stichting, waarbij afgesproken werd dat de voorwaarden van de gemeentelijke CAO op de voormalige gemeenteambtenaren van toepassing zouden blijven. Het Museale scheepje werd dus van het Gemeentelijke moederschap afgeduwd! Er werd nog wel een jaarlijkse huursubsidie afgesproken, waardoor de Stichting de vastgestelde huur voor de twee historische complexen waarin het museum gevestigd is, weer (vestzak- broekzak) aan de gemeente kon terugbetalen. En óók werd bepaald dat voor de voormalige gemeenteambtenaren die nu in dienst van de Stichting kwamen, jaarlijks een bedrag gelijk aan de loonsom per de datum van de verzelfstandiging vergoed zou worden. Maar... de indexatie van die loonsom waarop de overgegangene werknemers recht zouden houden bleef buiten beschouwing. Foutje! Er werd geen bruidsschat meegegeven in de vorm van een stevig Eigen Vermogen.

Waarom heeft de Stichting niet vanaf het begin krachtig gepiept over de penibele financiën? Goede vraag! Allereerst is er wel degelijk en al tamelijk snel door de vorige directeur bij de Gemeente aan de bel getrokken dat de vergoeding die het museum kreeg - bijvoorbeeld om de van de Gemeente overge-

nomen werknemers hun salarissen te betalen - niet geïndexeerd was. Er heerste bij directie en Raad van Toezicht aanvankelijk het vertrouwen dat het wel goed zou komen met de vergoedingen door de Gemeente. Niet alleen omdat in ons Nederlandse rechtssysteem nog steeds het beginsel van de goede trouw heerst. Volgens dat beginsel is zonneklaar dat die loonsom-indexatie in de overeenkomst begrepen is, al stond dat er niet met zoveel woorden! Maar veel belangrijker nog: in de Verzelfstandigingsovereenkomst stond wèl met zoveel woorden: "Partijen beschouwen het duurzaam voortzetten van de Activiteiten als een gezamenlijke verantwoordelijkheid en onderkennen dat de subsidierelatie tussen de Stichting en de Gemeente van cruciaal belang is voor deze voortzetting."

De huidige directeur heeft vanaf haar aantreden in 2014 de financiële noodklok bij de Gemeente geluid; mondeling en in geschrifte. Meer nog kort voor haar aantreden werd zij reeds geconfronteerd met het feit dat de Gemeente opnieuw op het museum zou bezuinigen, na een eerste bezuinigingsgolf in 2010 en heeft zij er alles aan gedaan om deze bezuiniging in samenspraak met collega's in Haarlem te beperken. Als ik met een geschiedkundige blik naar de afgelopen jaren kijk, valt me op dat er geen aanwijzingen zijn dat vóór de lente van 2019 de urgentie van de beroerde financiële situatie 'op het Stadhuis' werkelijk is doorgedrongen ondanks de herhaalde gesprekken en brieven hierover. En - de eerlijkheid gebiedt dit te zeggen - dat is bij nader inzien ook wel begrijpelijk! Het ging immers ogenschijnlijk goed met het Museum; er werden fraaie tentoonstellingen georganiseerd (volledig bekostigd uit gelden die *niet* van de Gemeente afkomstig waren), de bezoekersaantallen stegen gestaag en de inkomsten uit fondsenwerving substantieel door een professionaliseringsslag, de reputatie van het Museum groeide in binnen- en buitenland en de Stichting zorgde er ook nog eens voor dat de Gemeente verrijkt werd met een aantal kostbare schilderijen waarvan koopsommen **volledig** uit niet gemeentelijke bronnen betaald werden en die evenmin ten laste van het museale budget gingen. Wat 'zeurde' het Museum dan?! Was de Stichting een '*Rupsje nooit genoeg*', zo zal gedacht zijn. Het liep toch allemaal ogenschijnlijk op rolletjes?! En bovendien had het gemeentebestuur heel wat andere katten te geselen, om nog maar eens een uitdrukking van onze Zuiderburen te gebruiken. Er waren evident andere politieke prioriteiten.

Dus: “If it ain’t really broke, don’t fix it!” zal een voor de hand liggende ‘uitweg’ zijn geweest bij de verdeling van de beperkte gemeentelijke middelen. Of misschien werd wel gedacht: “Kraakende wagens lopen het langst!” Dat Schraalhans ondertussen de dominante keukenmeester bij het Museum werd, dat alle vet van de financiële botten geschrapt was en dat iedere dubbeltje tot vervelens toe omgekeerd moest worden, bleef lang, te lang buiten beschouwing.

Maar in het najaar van 2018, bij de begrotingsbehandeling voor het nieuwe jaar, werd zelfs in het meest optimistische scenario de conclusie onafwendbaar dat het Museum met de rug tegen de financiële muur stond. Het nog verder terugsnijden van de kosten zou leiden tot een aantasting van het verdienvermogen van het Museum. Sponsors lieten al weten het Museum een warm hart toe te dragen, maar dat een negatief eigen vermogen in de weg stond aan het bijdragen aan toekomstige tentoonstellingen. Het was evident dat zonder een spoedige structurele aanpassing van de subsidievoorwaarden door de Gemeente, het van kwaad tot erger zou worden. Het voortbestaan van het Frans Hals als vitaal museum en trekpleister voor Haarlem was onbetwist in de gevaarzone gekomen.

Het valt zeer te prijzen dat de Wethouder van Cultuur met het Museum in de lente van het verslagjaar besloten heeft het proces van het zoeken naar een mogelijkheid om tot een duurzame exploitatie van het Museum te geraken, heeft willen objectiveren door een extern en onafhankelijk bureau een onderzoeksopdracht te verstrekken. BMC heeft in juni 2019 een concept versie van haar adviesrapport uitgebracht. De Gemeente heeft daar een aantal wijzigingen op voorgesteld en op 18 november werd – nadat de afspraak een paar keer verschoven was - dan uiteindelijk in een eerste bespreking tussen directie en de Wethouder van Cultuur dit rapport globaal besproken. Over de conclusies van het BMC rapport was en is de RvT niet verbaasd, maar zij is wel verheugd om ook van objectieve deskundigen een bevestiging te krijgen dat de bedrijfsvoering door de directie op orde is, dat alle mogelijke kostenbesparingen al zijn toegepast en dat de financiële rek er volstrekt uit is. Een van de meest pregnante vaststellingen door BMC is dat met het Frans Hals Museum vergelijkbare musea gemiddeld ruim 2x zoveel gemeentelijke subsidie per bezoeker ontvangen: “Het gemiddelde niveau van de exploitatiesubsidie per bezoek die de referentiemusea

ontvangen bedraagt € 35,- Het Frans Hals Museum ontvangt € 16,- per bezoek (in 2017) Het verschil van € 19,- per bezoeker betekent voor het Frans Hals Museum een jaarlijks subsidiebedrag dat afgerond € 2.900.000,- lager ligt dan bij vergelijkbare musea...” BMC concludeert dat om tot een duurzame exploitatie te komen de gemeentelijke subsidie verhoogd zal moeten worden. Aan een strak advies hoeveel dat precies moet zijn, heeft BMC zich niet gewaagd. De directie wil met een extern bureau op verzoek van zowel de Gemeenteraad als de RvT een aantal scenario's ontwikkelen voor de toekomst van het Museum, ieder met een eigen kostenplaatje. Zodra de wethouder het startschot hiervoor heeft gegeven worden deze ontwikkeld. Daarover zal voor de kadernota van 2020 verder overleg gevoerd worden tussen Gemeente en Museum.

Ondanks de vorenbedoelde financiële zorgen & spanningen, die voor directie en staf tot een geweldige hoeveelheid ‘extra’ werk leidden, moest er ook een museum dagdagelijks gerund worden. En dat gebeurde met goede moed en zo veel als mogelijk opgewekt. Elders in dit verslag staat beschreven wat er allemaal gebeurde en tot stand gebracht is. In het financiële verslag kunt u lezen hoe het Museum er in geslaagd is dit alles te doen met de moed der financiële wanhoop.

Het zal niet verbazen dat de Raad van Toezicht in het verslagjaar vaker en langer dan gebruikelijk vergaderd heeft. Naast talloze bilaterale en trilaterale contacten van Toezichthouders met de directie - de Auditcommissie opereert al lange tijd in alarmfase rood! - waren er 6 reguliere vergaderingen. Het kwam goed uit dat 3 december in de agenda's gereserveerd stond voor de jaarlijkse ‘Strategiedag’; die hele dag én avond had de Raad van Toezicht de gelegenheid diepgaand te brainstormen over het Museum op korte en wat langere termijn, ook en vooral in het licht van de indertijd gemaakte verzelfstandigingsfilosofie en – afspraken en hoe die voor de toekomst geïnterpreteerd zouden moeten worden. Geconcludeerd is toen nog eens dat – ondanks de Verzelfstandiging in 2009 - het **uiteindelijk** aan de Haarlemse Gemeenteraad is te bepalen hoe de toekomst van het Museum zal zijn. De gemeente is immers eigenaar van de collectie en de gebouwen en de subsidierelatie is – zoals indertijd door de Gemeenteraad al werd bepaald – van cruciaal belang. Het is aan de Raad om het gewenste ambitieniveau en de daaraan gekoppelde financiering vanuit de Gemeente te bepalen!

De financiële positie van het Museum was, zo zal duidelijk zijn, in iedere vergadering van de RvT punt van bespreking. Naast het tentoonstellingsbeleid en de daarmee samenhangende programmering, waren personeelsbeleid, marketing, sponsorwerving en samenwerking met andere musea in binnen- en buitenland gespreksonderwerpen. De Raad van Toezicht heeft met instemming vastgesteld dat de onvoldoende staat van de gebouwen sinds publicatie van het BMC rapport nu de volle aandacht van het Gemeentebestuur heeft. Het Frans Hals Research Center blijft op de overvolle agenda van de directie een onderwerp waarover regelmatig aan de RvT wordt gerapporteerd. Een delegatie uit de RvT sprak met de Personeelsvertegenwoordiging (PVT). Een van de onderwerpen die daarbij aan de orde kwam was het ziekteverzuim, dat overigens begint terug te lopen. Het werknemerstevredenheidsonderzoek, dat in 2018 voor het eerst plaatsvond en dat als een nulmeting beschouwd wordt, zal in 2020 herhaald worden. De in de PVT uitgesproken wens een OR op te richten wordt gehonoreerd. Uiteraard zal daarvoor het nodige geregeld moeten worden en ook zullen daartoe en daarna verkiezingen georganiseerd worden. De hooggewaardeerde relaties met de Vereniging van Vrienden, de Roemers en de Beminnaers, kwamen ook in 2019 regelmatig in vergaderingen van de RvT aan de orde.

Het was hartverwarmend om tegen het eind van het verslagjaar te merken hoeveel waarde het Gemeentebestuur hecht aan het Museum en bij de Raad van Toezicht is de hoop en verwachting ontstaan dat in de eerste maanden van 2020 het fundament voor een duurzame exploitatie regeling gelegd kan worden. Het is in deze voor het Frans Hals financieel moeilijke tijd plezierig om nog eens extra van de andere stakeholders (bezoekers, Vrienden, Beminnaers, Fondsen, Goede Doelen-Stichtingen, andere musea etc. uit binnen- en buitenland) te horen hoeveel belang men toekent aan onze instelling.

Het is zeker geen loze formule als ik waardering en dank uitspreek aan het adres van het volledige Frans Hals-team voor hun onverminderde inzet in het afgelopen moeilijke jaar. Uiteraard geldt dit zeker ook voor Ann Demeester en Denise de Boer, de Directie die dag en - regelmatig ook - nacht met bewonderenswaardige stamina alle ballen in de lucht is blijven houden. Speciale vermelding verdient dat Margot Gerené, fungerend als interim adjunct-directeur voor

Denise de Boer, die met zwangerschapsverlof was, met grote inzet en deskundigheid deze waarneming heeft vervuld.

Het voorgaande werd geschreven toen bij openings-recepties van nieuwe tentoonstellingen gedrang als gezellig werd ervaren, men dicht op elkaar in het Museumcafé zat, er nog druk gezoend werd en handen geschud en de anderhalve-meter-regel nog uitgevonden moest worden. Dat was slechts een paar weken geleden, maar wel in een totaal andere tijd. Naast de financiële zorg, moet het Museum, zoals velen in de samenleving, nu een terra incognita betreden, waarbij de zorg voor de veiligheid van werknemers en gasten ineens van primordiaal belang is geworden en dat voorlopig zal blijven nu tegen het nog steeds muterende Corona-virus dit jaar geen kruid lijkt gewassen. 'Frans Hals' is een sterk merk, maar iedere marketingdeskundige zal kunnen vertellen dat óók een sterk merk 'in de lucht gehouden moet worden'. De Raad van Toezicht ziet met waardering hoe het Museumteam erin slaagt 'Het Frans Hals' op creatieve wijze digitaal 'levend' te houden, zoals het ook bewonderenswaardig gevonden wordt hoe er enthousiast en inventief gewerkt wordt om – zodra dat veilig is – de collectie weer op gepaste afstand te tonen.

Als er iets voor het Frans Hals Museum hoopvol stemt is het dat tijdens de thans plaatsvindende humanitaire ramp de onmisbaarheid van de kunsten in ruime zin breed ervaren wordt.

Frans Corpeleijn,
Voorzitter Raad van Toezicht

TENTOON- STELLINGEN

DE BOVENKAMER VAN AART TAMINIAU

Presentatie

Frans Hals Museum, locatie Hal

25 mei 2018 t/m 24 februari 2019

In de nok van locatie Hal – de Bovenkamer genaamd – maakt een gastcurator (een schrijver of een striptekenaar) jaarlijks een visueel verhaal op basis van de museumcollectie. In 2018 dook illustrator Aart Taminiau in de krochten van het Frans Hals museum. Daar 'vond' hij het volledige archief van de omstreden

kunsthistoricus Herbert van der Zalm. In de jaren '70 van de vorige eeuw zou deze wetenschapper een beroemd maar verloren gewaand zelfportret van Frans Hals op het spoor zijn gekomen. Gaandeweg zijn onderzoek raakte hij echter op een zijspoor en verloor hij zichzelf in wat ook wel de grootste

kunsthistorische blunder aller tijden wordt genoemd. Nu, bijna vijftig jaar later, kunnen we ons afvragen of dat ook echt zo is. Met behulp van zijn fantasie reconstrueerde Aart Taminiau dit onderzoek en legde zo de verborgen geschiedenis bloot van James Ensors schilderij *Oude vrouw met maskers*.

RUIS! FRANS HALS, ANDERS

Groepstentoonstelling

Curator: Melanie Bühler

Frans Hals Museum, locatie Hal

29 september 2018 t/m 16 juni 2019

Frans Hals was zijn tijd ver vooruit. Hij schilderde vrijer dan zijn tijdgenoten, zijn losse toets en de manier waarop hij de geportretteerde weergaf, waren dynamischer en directer. Zijn vernieuwing zat niet alleen in de vorm maar ook in de inhoud. Zijn portretten verbeeldden niet alleen rijke en machtige personen, voor wie het portretgenre tot dan toe gereser-

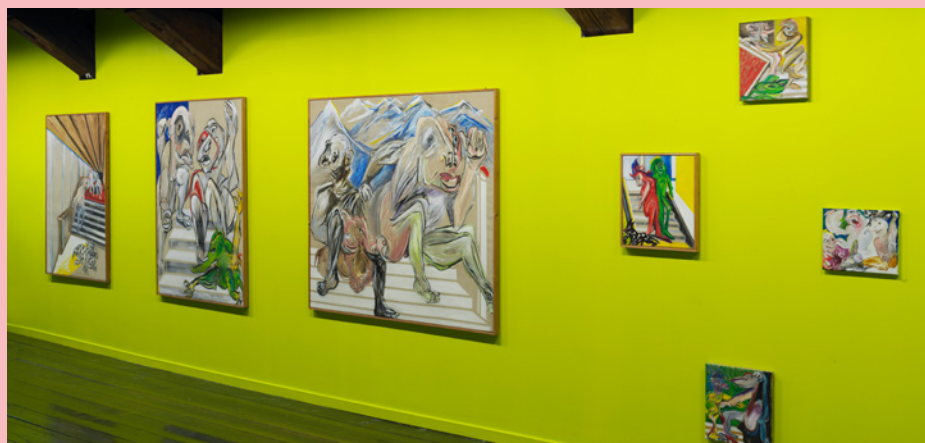

veerd was. Hals schilderde ook de gewone mens: een zigeunermeisje, Malle Babbe, een visserskind en een kroegloper. Daarmee stelde hij bewust of onbewust ter discussie wie er geportretteerd werd en hoe. Deze aspecten vormden het uitgangspunt van de tentoonstelling *Ruis! Frans Hals, Anders*. In vier hoofdstukken – levendigheid, verwachtingen, infiltratie en ruis – toont de tentoonstelling werk van hedendaagse kunstenaars die net als Hals de conventies van de portretkunst uitdagen. De ruis op

de lijn neemt daarbij, net als in de getoonde werken van Hals, steeds meer toe. Door middel van karikatuur, ironie en het groteske, en door zowel utopische als dystopische beelden te scheppen, verkennen de kunstenaars de formele, culturele en politieke mogelijkheden van portretkunst in onze tijd. Voor de verlenging van *Ruis! Frans Hals, Anders* kregen de muren van de museumzalen een andere kleur. In plaats van het neutrale en egaliserende wit, waarin hedendaagse kunst normaal gesproken

wordt getoond, kwam een steeds intenser wordende geelgroene kleur. Zoals de ruis op de lijn in de tentoonstelling toeneemt, en de menselijke vorm in de kunstwerken steeds moeilijker te bevatten is, zo kleuren de wanden steeds feller. Tevens waren nieuwe werken van Anne de Vries en Jacqueline de Jong in de tentoonstelling te zien.

Met werk van Anna-Sophie Berger, Vittorio Brodmann, Xinyi Cheng, Stephan Dillemath, Nicole Eisenman, Hamishi Farah, Justin John Greene, Ivy Haldeman, Tom Humphreys, Jacqueline de Jong, Özgür Kar, Kiki Kogelnik, Sarah Lucas, Perri MacKenzie, Alan Michael, Jill Mulleady, Simphiwe Ndzube, Josip Novosel, HC Playner, Pilvi Takala, Siebren Versteeg, Anne de Vries en Gillian Wearing.

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt dankzij de honorariumregeling van het Mondriaan Fonds en het Goethe-Instituut Nederland.

FRANS HALS EN DE MODERNEN

Thematentoonstelling

Curator: Marrigje Rikken

Op basis van een concept van Anna Tummers, Karel Schampers en Ann Demeester

Frans Hals Museum, locatie Hof

13 oktober 2018 t/m 24 februari 2019

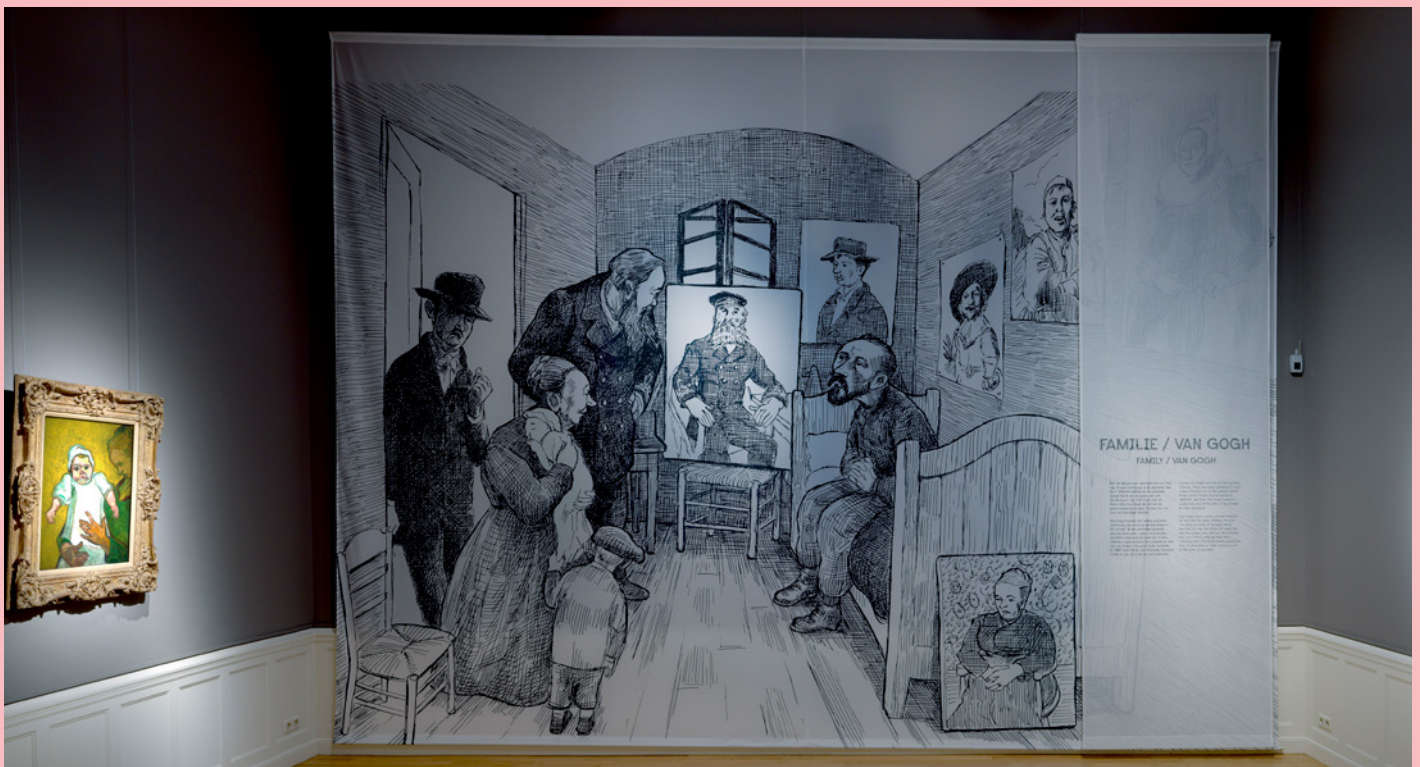
In 1868 werd Frans Hals herontdekt als modern idool door kunstcritici én kunstenaars. Velen van hen zoals Édouard Manet, John Singer Sargent en Max Liebermann reisden af naar Haarlem en kopieerden zijn portretten om zijn stijl letterlijk in hun vingers te krijgen. Stuk voor stuk waren ze zeer onder de indruk van zijn losse toets en ruwe schilderstijl. Hals inspireerde hen, zoals is af te leiden uit het kleurgebruik,

licht-donkereffecten en de suggestie van beweging. Deze tentoonstelling toonde de enorme impact van Frans Hals op deze moderne schilders. De illustraties van Aart Taminiau lieten de bezoeker het verhaal van de modernen in Haarlem zien.

De tentoonstelling toonde zo'n vijftig bruiklenen met werk van Frans Hals, George Hendrik Breitner, Wilhelm Busch, William Merritt Chase, Lovis

Corinth, Gustave Courbet, Joseph Frank Currier, Frank Duveneck, Ludwig Eibl, James Ensor, Vincent van Gogh, Robert Henri, Max Liebermann, Édouard Manet, André Mniszech, Claude Monet, James Abbott McNeil Whistler, Samuel John Peploe, Ferdinand Roybet, John Singer Sargent, Antoine Vollon, Julian Alden Weir en Willem Witsen.

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door de Van Toorn Scholten Stichting, Turing Foundation, Fonds 21, VSBfonds, Mondriaan Fonds, Prins Bernhard Cultuurfonds, Blockbusterfonds, Beminnaers van het Frans Hals Museum, Vereniging Vrienden van het Frans Hals Museum, BankGiro Loterij, Gemeente Haarlem en de Rijksoverheid. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een indemniteitsgarantie toegekend.

EEN GEDEELDE FASCINATIE

Presentatie

Curatoren: Hilbert Lootsma en Roosmarie Staats

Frans Hals Museum, locatie Hof

3 november 2018 t/m 3 februari 2019

Het Frans Hals Museum krijgt voor het versterken van zijn collectie al ruim honderd jaar steun van de Vereniging Rembrandt. Deze presentatie vierde die innige band. In 2011 kocht het museum met hulp van de leden van de Vereniging Rembrandt het schilderij *De koningin van Sheba voor de tempel van Salomo* door de

Haarlemse kunstenaar Salomon de Bray (1597-1664). Het schilderij brengt de fascinatie van 17e-eeuwse architecten voor dit legendarische Bijbelse bouwwerk tot uitdrukking: de Tempel van Salomo gold indertijd voor veel Nederlandse bouwmeesters als het ideaalbeeld van architectuur. Het schilderij van

De Bray werd omringd door andere kunstwerken die getuigen van deze fascinatie.

Met werk van Salomon de Bray, Pieter Saenredam en Juan Bautista Villalpando.

HAARLEMSE HELDEN, ANDERE MEESTERS

Collectiepresentatie

Samenstellers: Marrigje Rikken, Ann Demeester, Roosmarie Staats, Geert-Jan Davelaar, Meike Scholten

Frans Hals Museum, locatie Hof

8 maart 2019 t/m 2022

Het Frans Hals Museum is méér dan Frans Hals alleen. De collectie omvat werken van een groot aantal 'andere meesters' uit de 16e en 17e eeuw die vaak vernieuwingen in de schilderkunst hebben geïntroduceerd. In de collectiepresentatie *Haarlemse Helden. Andere Meesters* worden juist déze 'helden' voor het voetlicht gebracht. De vraag hoe het komt dat een kunstenaar soms 'in' of 'uit' is, wordt belicht aan de hand van actuele thema's over migratie en status.

Het Frans Hals Museum zet in op een dynamische collectiepresentatie. Gedurende drie jaar zullen zowel de inrichting als publieksprogrammering worden voorzien van wijzigingen, ingrepen en toevoegingen. Er zijn moderne en hedendaagse accenten toegevoegd, met werk van onder andere Tracey Emin, Céline van Balen,

Barbara Visser en Guido van der Werve. Deze unieke 'cocktail light' van oud en nieuw zorgt voor talloze ontdekkingen en nieuwe inspiratie.

Met werk van: Céline van Balen, Roger Ballen, Alexandra Bachzetsis,

Nicolaes Berchem, Gerrit Berckheyde, Job Berckheyde, Cornelis Bega, Hans Gillisz. Bollongier, Kasper Bosmans, Gerard ter Borch, Jan Salomonsz. de Bray, Salomon Simonsz. de Bray, Richard Brakenburgh, Gerrit Claesz. Bleker,

Pieter Brueghel de Jongere II, Koos Breukel, Joost Conijn, Pieter Claesz., Cornelis Cornelisz. van Haarlem, Floris Claesz. van Dijck, Cornelis Jansz. Dusart, Allart Pietersz. van Everdingen, Caesar van Everdingen, Tracey Emin, Andrea Fraser, Geertgen tot Sint Jans, Hendrick Jansz. Goltzius, Frans Pietersz. de Grebber, Pieter Fransz. de Grebber, Dirck Franchoisz. Hals, Frans Franchoisz. Hals, Maerten van Heemskerck, Willem Claesz. Heda, Nicolaes de Helt genaamd Stockade, Pieter Cornelis Holsteijn, Ludolf de Jongh, Willem

Gillisz. Kool, Johannes (de) Lagoor, Judith Leyster, Karel van Mander, Jan Mandijn, Renzo Martens, Boris Mikhailov, Jan Miense Molenaer, Pieter Pietersz. de Molijn, Paul McCarthy, Jan Nagel, Navid Nuur, Adriaen Jansz. van Ostade, Isaack Jansz. van Ostade, Pieter Pietersz. Hendrick Gerritsz. Pot, Jan Porcellis, Frans Jansz. Post, Pieter Gerritsz. van Roestraeten, Jacob van Ruisdael, Salomon Jacobsz. van Ruysdael, Pieter Jansz. Saenredam, Floris Gerritsz. van Schooten, Jan van Scorel, Floris Gerritsz. van Schooten, Berndnaut

Smilde, Pieter Claesz. Soutman, Jan Sluijters, Dash Snow, Jan Havicksz. Steen, Michiel Sweerts, Juergen Teller, PINK de Thierry (Helena Schreeder), Barbara Visser, Esaias van de Velde, Jan Jansz. van de Velde III, Johannes Jansz. Vermeer, Johannes Cornelisz. Verspronck, Vincent Laurensz. van der Vinne I, Roy Villevoeye, Cornelis Hendricksz. Vroom, Hendrick Cornelisz. Vroom, Gavin Wade, Guido van der Werve, Cornelis Claesz. van Wieringen, Philips Philipsz. Wouwerman en Roelof van Zijl.

Haarlemse Helden. Andere Meesters wordt mede mogelijk gemaakt door het Mondriaan Fonds en het VSBfonds.

MUSEUM IN BLOEI

Presentatie

Frans Hals Museum, locatie Hof en Hal
23 maart 2019 t/m 2 juni 2019

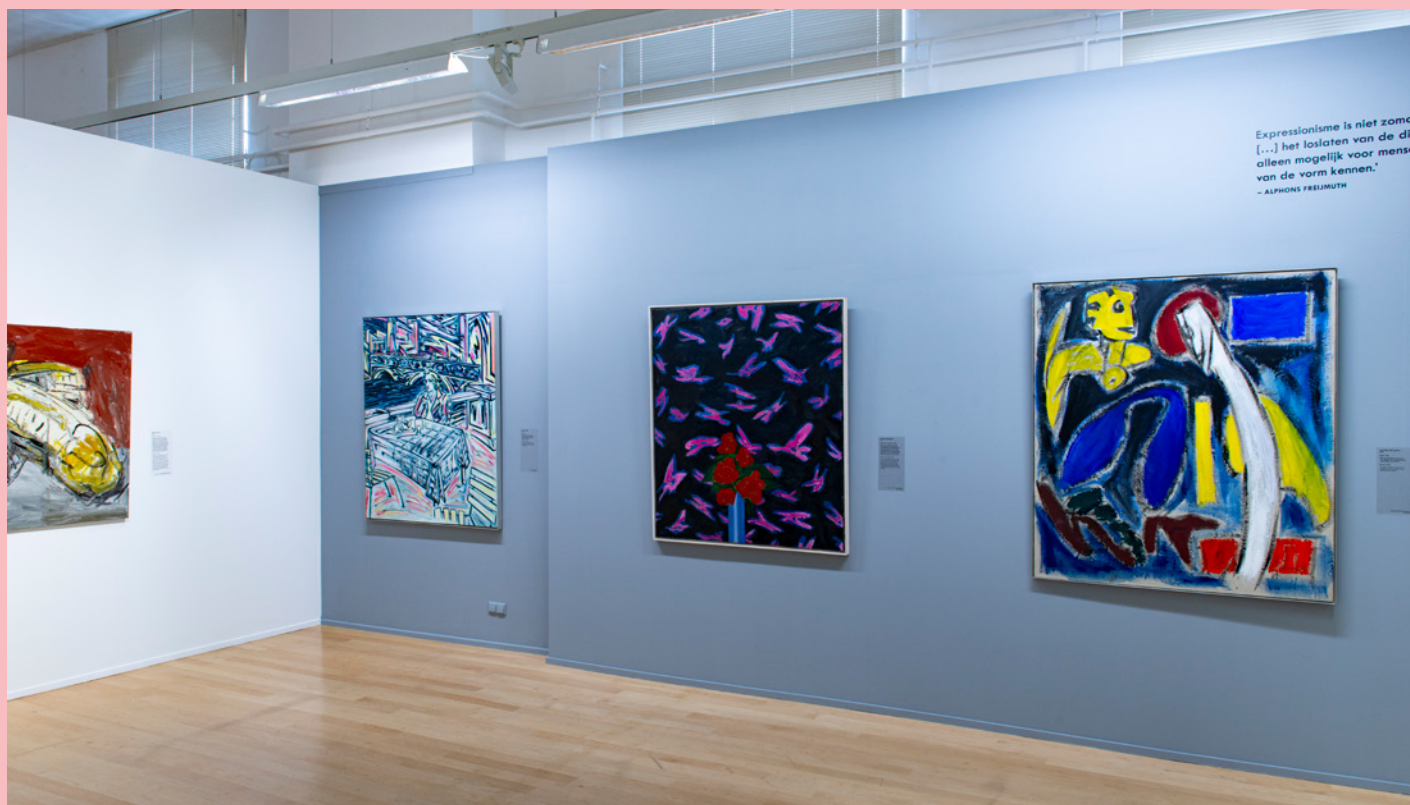
In het voorjaar van 2019 werd locatie Hof traditiegetrouw opgesierd door prachtige boeketten in bijzondere vazen. Twee teams van floristen

verzorgden de presentatie: enerzijds het Vip's-team van de Vrienden onder leiding van Vibeke Struben en anderzijds het Haarlemse bloemen-

atelier Klavertje Vijf, aangestuurd door Paul Wijkmeijer.

Deze presentatie is mede mogelijk gemaakt dankzij de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum, Henry Dean, Jasmijn Bloembinders, Paul Wijkmeijer, Vibeke Struben en hun teams.

VIRTUOOS! ISRAELS TOT ARMANDO

Groepstentoonstelling

Curator: Antoon Erftemeijer

Co-curator: Lars Been

Frans Hals Museum, locatie Hal

29 juni 2019 t/m 3 november 2019

In *Virtuoos! Israels tot Armando* draaide het om meesterlijk, trefzeker en levendig schilderen. Te zien waren in totaal ongeveer 120 werken, die zowel in de tentoonstelling als in het bijbehorende bookazine verdeeld waren over drie categorieën: 'Impressie' (met schilderijen van Isaac Israels en George H. Breitner, Thérèse Schwartz, Hans Bayens e.a.), 'Expressie' (met werken van Karel Appel, Eugène Brands, Jan Cremer e.a.), en 'Abstractie' (met werken van Adine Engelman, Frank van Hemert, Ger Lataster, Kees Buurman e.a.). Diverse educatieve toevoegingen – over en met kunst van jonge kinderen en mensapen, en met uitweidingen over snapshots en

kalligrafie – gaven de tentoonstelling een extra dimensie, net als de voor eigen virtueuze experimenten van het publiek ingerichte Hub. De toevoeging van werk van zeven levende, deels jonge, kunstenaars bracht de tentoonstelling dicht bij het hier en nu. Met name de bijdragen van Wieske Wester, Peggy Franck, Evi Vingerling en Jacco Olivier lieten zien dat virtuoos schilderen ook tegenwoordig nog, en wel in verrassend nieuwe vormen, levend is.

Met werk van Ben Akkerman, Pierre Alechinsky, Karel Appel, Armando, Alexander Hugo Bakker Korff, Hans Bayens, Jaap Berghuis, Kees van Bohemen, Eugene Brands, G.H. Breit-

ner, Kees Buurman, Corneille, Jan Cremer, Mathilde Cuijpers, Pieter Defesche, Jef Diederer, Suzy Embo, Adine Engelman, Peggy Franck, Alphons Freijmuth, Leo Gestel, G.D. Gratama, Frank van Hemert, Anton Heyboer, Berend Hoekstra, Willem Hussem, Isaac Israels, C.M.L. Kouw, Herman Justus Kruidyder, N.N. Ladygina-Kohts, Ger Lataster, Lucebert, Lei Molin, Desmond Morris, Else Mulder, Jacco Olivier, Harrie (G.E.M.) Peters, Corrado Ricci, Coba Ritsema, Anton Rooskens, Marien Schouten, Thérèse Schwartz, Charley Toorop, Toon Verhoef, Kees Verwey, Evi Vingerling, Wieske Wester en Theo Wolvecamp.

Deze tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door Stichting Gifted Art en de honorariumregeling van het Mondriaan Fonds.

LUBAINA HIMID - THE GRAB TEST

Solotentoonstelling

Curator: Melanie Bühler

Frans Hals Museum, locatie Hal en Hof

16 november 2019 t/m 23 februari 2020

De Britse kunstenaar Lubaina Himid (Zanzibar, 1954) is een van de belangrijkste kunstenaars van dit moment. Himid was in de jaren '80 een centrale figuur binnen de 'British Black Arts Movement'. Deze kunstenaarsbeweging eiste meer zichtbaarheid en erkenning voor zwarte kunstenaars en de zwarte identiteit in het algemeen. In haar werk houdt Himid zich sindsdien met dit onderwerp bezig. Met schilderijen, collages, tekeningen en textielwerken stelt ze de onzichtbaarheid van zwarte mensen – in het bijzonder vrouwen – binnen de westerse cultuur ter discussie. Haar werk stelt kritische vragen bij geschiedschrijving en machtsrelaties, vaak door het belichten van mensen die zich doorgaans in de marge bevinden. Hoe en wanneer behoort

men tot een gemeenschap en hoe weerspiegelt zich dit in de 'officiële cultuur' van een gemeenschap? Welke verhalen vertellen we onszelf over nationaal erfgoed? En wie of wat wordt erbuiten gelaten? *The Grab Test*, te zien in locatie Hal, was Lubaina Himids eerste solotentoonstelling in Nederland waarbij zowel nieuw als bestaand werk was samengebracht. *The Grab Test* is de titel van de gehele tentoonstelling, maar ook van het werk dat Himid speciaal voor het Frans Hals Museum maakte: een monumentaal werk van beschilderde Nederlandse waxstoffen. Himid maakte dit werk in dialoog met 17e-eeuwse damasten uit de collectie van het Frans Hals Museum (te zien in locatie Hof). Waar de wit in wit gewoven damasten voorzien zijn van motieven

en ontwerpen die refereren aan de rijkdom en de culturele beeldvorming uit de 17e eeuw, handelen Himids motieven over de schoonheid en de rijkdom van de dagelijkse ervaringen van de vrouwen die de Nederlandse waxstoffen kopen en dragen. Himid verhuisde als baby van vier maanden met haar moeder, die als textielontwerpster werkte, naar het Verenigd Koninkrijk. Momenteel is ze gevestigd in Preston in Noord-Engeland, waar ze hoogleraar hedendaagse kunst is aan de Universiteit van Central Lancashire. In 2017 won Himid de Turner Prize, een van de meest prestigieuze prijzen voor hedendaagse kunst. In de afgelopen dertig jaar heeft Himid diverse tentoonstellingen gehad, zowel in Groot-Brittannië als daarbuiten.

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door het Mondriaan Fonds, Stichting Ammodo en Vereniging Vrienden van het Frans Hals Museum.

MARIANNA SIMNETT – MY BROKEN ANIMAL

Solotentoonstelling

Curator: Melanie Bühler

Frans Hals Museum, locatie Hal

16 november 2019 t/m 23 februari 2020

My Broken Animal toonde een installatie, sculpturen en nieuwe en bestaande films van kunstenaar Marianna Simnett (Verenigd Koninkrijk, 1986). In haar werk staan het lichaam en de mogelijkheid tot transformatie daarvan centraal. Simnetts lichamen zijn mutanten en hybriden die een gevaarlijk spel spelen en daarbij dodelijke grenzen opzoeken. Ze vallen flauw, worden aan medische procedures onderworpen, ze gaan dood en komen opnieuw tot leven. Onbevreesd en ruw durft Simnett te kijken naar delen van ons die normaal gesproken verborgen blijven.

My Broken Animal negeert daarbij de tegenstellingen die onze waarneming van lichamen structureren: mannelijk versus vrouwelijk,

ziek versus gezond, dier versus mens. Simnett maakt gebruik van de traditie van sprookjes, mythes en haar eigenzinnige manier van storytelling om conventies over gender, soorten en onze relatie tot anderen open te breken: ze beschouwt ze niet als een gegeven maar als iets wat telkens opnieuw uitgezocht moet worden.

In de tentoonstelling waren naast de beklemmende installatie *Faint With Light* uit 2016 twee films prominent aanwezig: *The Needle and the Larynx* (2016) en *The Bird Game* (2019). Die laatste film, die ook door het museum werd aangekocht, maakte Marianna Simnett speciaal voor de presentatie in het Frans Hals Museum. Daarnaast omvatte *My Broken Animal* drie nieuwe sculptura-

le werken, waarvan Simnett er twee speciaal voor de tentoonstelling in het Frans Hals Museum maakte. Simnetts eerste solotentoonstelling in Nederland heeft voor het eerst sculptuur, film en een installatie bijeengebracht: daarmee vond de unieke belevingswereld van de kunstenaar een veelzijdige uitdrukking in nieuwe vormen en verschillende media. Eerder had Simnett solotentoonstellingen bij o.a. Kunsthalle Zürich (2019), New Museum, New York (2018) en Museum für Moderne Kunst, Frankfurt (2018). In 2014-2015 won ze de Jerwood/FVU Award en in 2017 stond ze op de shortlist voor de Jarman Award. In 2013 behaalde ze haar MA aan de Slade School of Art.

De tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door het Mondriaan Fonds, Stichting Ammodo, Outset Contemporary Art Fund Netherlands en Vereniging Vrienden van het Frans Hals Museum.

OOG IN OOG MET FRANS HALS

Curator: Diana Franssen

Van Abbemuseum, Eindhoven

21 december 2019 t/m 26 januari 2020

Oog in oog met Frans Hals stelde vernieuwing, in zowel het heden als het verleden, centraal. Voor deze tentoonstelling, geïnspireerd op de transhistorische aanpak van het Frans Hals Museum, waren twee schilderijen van Frans Hals en twaalf andere werken in bruikleen gegeven aan het Van Abbemuseum. Elk 17e-eeuws

werk werd gecombineerd met een modern of hedendaags werk uit de collectie van het Eindhovense museum. Daarnaast zijn de schilderijen gekoppeld aan bijzondere gebruiksvoorwerpen en kunstnijverheidsobjecten uit de collectie van een particuliere verzamelaar. Door middel van een speciale doe-het-zelf

rondleiding konden bezoekers verrassende overeenkomsten ontdekken tussen kunstwerken die in verschillende eeuwen zijn gemaakt. 'Het Frans Hals Museum is bepaald gul geweest met zijn bruiklenen', schreef het *Eindhovens Dagblad* over deze tentoonstelling.

COLLECTIES

In 2019 hebben we de museumcollectie kunnen verrijken met verschillende hedendaagse kunstwerken, dankzij een genereuze bijdrage van het Mondriaan Fonds. Van Anne de Vries (1977) zijn twee werken uit de serie *Interface* verworven: een zelfportret van de kunstenaar en een portret van een jonge man. We zien de achterkanten van twee hoofden waarin gaten zijn gemaakt: vensters op 'mentale capaciteit', op dingen die in hoofden zijn opgeslagen. Technologiebedrijven dromen er al lang van om toegang tot de wereld van gedachten te krijgen, om zo een 'neuraal netwerk' tussen gebruiker en technologie te kunnen vormen. Het derde werk van Anne de Vries toont een stilleven met een avocado, appel en citroen. Dit werk kan als sleutelwerk van de Post-Internet-stroming worden beschouwd: Het maakt grijpbaar dat voor het vervaardigen van een schijnbaar banaal digitaal beeld een materiële, globale infrastructuur noodzakelijk is. Daarbij wordt duidelijk dat een beeld een product is van een samenspel van apparaten, afkomstig uit de hele wereld.

De sculptuur *No Title* en het videowerk *2015* zijn kenmerkend voor het werk van Dan Walwin (1986) waarin de vervreemding van de natuur door technologie centraal staat. De sculptuur kan als een soort technofossiel worden beschouwd, wiens realiteit niets met de mens te maken schijnt te hebben. Ook complementeert het de video *2015* die eveneens werd aangekocht. Walwins werk kan worden beschouwd als een dystopische visie op technologie, hij laat ons kritisch nadenken over noties als vooruitgang en innovatie.

deDutched (2017) is een intieme reeks van in ontwikkeling zijnde werken die samenkomen in een multimediale installatie. Hiwa K (1975) probeert

hierin de aanvallers van K op te speuren in Amsterdam Nieuw-West, voorlopig zonder succes. De in Kurdistan-Irak geboren kunstenaar werkt in Berlijn en bevraagt met zijn werk politieke kwesties en sociale confrontaties. *deDutched* onderzoekt de relatie tussen dader en slachtoffer en plaatst deze in een grotere context.

Het schilderij *The most marvellous days of playing Fools* van Jacqueline de Jong (1939) was al sinds 1971 als bruikleen in het museum, maar kon in 2019 worden aangekocht. Het is onderdeel van haar Kosmonautenserie, een serie van werken die de ruimtevaart als onderwerp heeft en geïnspireerd is door Pop Art. De felle kleuren, uitgesproken patronen, de duidelijke figuratieve elementen, maar ook de rare vormen tussen figuratie en abstractie, waar de figuren uiteen lijken te vallen, creëren sterke contrasten in het werk.

Het museum heeft het videowerk *The Bird Game* van Marianna Simnett (1986) producerend kunnen aankopen in het kader van haar solotentoonstelling *My Broken Animal*. Het werk is een macabere vertelling over een pratende, bloeddorstige kraai en een groep kinderen in een verlaten landhuis. In haar gedurfde en uitdagende werk maakt Simnett gebruik van de beeldtaal van sprookjes en laat zij ons nadenken over maatschappelijke vraagstukken uit deze tijd. Zij stelt actuele kwesties aan de orde, waaronder de groeiende druk onder jongeren om steeds beter te moeten presteren, gameverslaving bij kinderen en jongeren, het gebrek aan slaap en het beroep dat de tegenwoordige neoliberale prestatimaatschappij op ons doet.

It's good to be critical but even better to be on point LOL van Nora Turato (1991) betreft eveneens een produ-

cerende aankoop. Deze videofilm onthult de plekken van het Frans Hals Museum die de bezoeker normaal gesproken niet ziet: het depot, de opslagfaciliteiten en kantoorruimtes. Dit werk is gebaseerd op de laatste scène in *The Laundromat*, een recente film waarin Meryl Streep de rol speelt van de klokkenluider die het Panama Paper-schandaal in gang zette. De videofilm is geschoten in één onafgebroken take en toont Turato die een monoloog houdt terwijl ze zich door de verborgen ruimtes van het museum beweegt. Daarmee roept ze de vraag op: lijdt transparantie tot waarheid?

It, Heat, Hit van Laure Prouvost (1978) is een van de vroegste videowerken van deze kunstenaar en een sleutelwerk in haar oeuvre, dat zich kenmerkt door het verkennen van de grenzen van narrativiteit, de vraag hoe betekenis vormgegeven wordt door beeld en taal, en een eigen, door het internet geïnspireerde, feministische beeldtaal.

Doordat de stichting Jacobus van Looy zichzelf heeft opgeheven, is de museumcollectie in één keer verrijkt met 88 schilderijen die deze stichting voordien beheerde. Hiermee heeft het Frans Hals Museum de grootste collectie schilderijen van Jacobus van Looy (1855-1930), die tezamen een mooi overzicht van zijn oeuvre bieden. Naast deze schenking kreeg het museum ook een stilleven van Kees Verwey (1900-1995) geschonken en een schilderij van Theo van Odyck (1908-2002).

Acht schilderijen van Museum De Lakenhal in Leiden zijn geretourneerd, omdat het museum na een renovatie heropende. Ook twee schilderijen van Frans Hals zijn teruggekeerd naar hun eigenaar. Ruim 140 werken uit de collectie zijn in bruikleen gegeven voor tentoonstellingen in binnen- en buitenland. De twee regentenstukken van Frans Hals voor het Oudemannenhuis zijn gereed gemaakt voor de tentoonstelling *Rembrandt-Velázquez* in het Rijksmuseum, waar ze schitterden temidden van vele andere meesterwerken.

Voor de zomertentoonstelling *Virtuoos! Israëls tot Armando* is een viertal schilderijen van Isaac Israëls gerestaureerd en zijn maar liefst 22 andere schilderijen behandeld, waaronder werk van Leo Gestel, Coba Ritsema en Anton Rooskens. Ook is een viertal schilderijen van Jacobus van Looy behandeld voor een kleine presentatie. Veertien 17e-eeuwse

schilderijen zijn behandeld voor de presentatie *Oog in oog met Frans Hals* in het Van Abbemuseum in Eindhoven.

AANKOPEN

Hedendaagse kunst

- Anne de Vries, *Interface – Musashi*, 2014, twee forexprints
- Anne de Vries, *Interface – Tax Free zone*, 2014, twee forexprints
- Anne de Vries, *Avocado, Apple and Lemon*, 2012, digitale print
- Dan Walwin, *2015, 2016*, twee HD video's
- Dan Walwin, *No title*, 2015, geverfd metaal, het frame van een motor, inkjet prints, kabels
- Hiwa K, *deDutched*, 2017, multimediale installatie
- Jacqueline de Jong, *The most marvellous days of playing Fools*, 1967, olieverf op doek
- Marianna Simnett, *The Bird Game*, 2019, single screen video
- Nora Turato, *It's good to be critical but even better to be on point LOL*, 2019-2020, video
- Laure Prouvost, *It, Heat, Hit*, 2010, video

SCHENKINGEN

Moderne kunst

- Jacobus van Looy, 88 schilderijen geschonken door de Stichting Jacobus van Looy
- Theo van Odyck, *In de wolken! Ziende blind*, 1963, schilderij, diverse materialen, olieverf op doek
- Kees Verwey, *Stilleven*, s.d., schilderij, olieverf op doek, legaat

BRUIKLENEN

Langdurige bruiklenen inkomend

- Édouard Manet, *Kopie van Regentessen van het Oudemannenhuis naar Frans Hals*, 1872, olieverf op doek, particuliere collectie

Langdurige bruiklenen retour

- Frans Hals, *Portret van een onbekende man*, 1635/38, olieverf op doek, particuliere bruikleengever
- Frans Hals, *Portret van Pieter Jacobsz Olycan*, 1629/30, olieverf op doek, particuliere bruikleengever
- Pieter Pietersz, *De Kruisiging van Jezus*, 16e eeuw,

- Museum De Lakenhal Leiden
- Nicolaes Pietersz Berchem, *Italianiserend landschap met de Ponte Lucano en het graf der Plautii*, ca. 1660, Museum De Lakenhal Leiden
- Nicolaes Pietersz. Berchem en Gerrit Dou, *Portret van een echtpaar in een landschap*, portret ca. 1640; landschap ca. 1655, Museum De Lakenhal Leiden
- Jan Havicksz. Steen, *De piskijker*, 1663-65, Museum De Lakenhal Leiden
- Jan Havicksz. Steen, *De koekvrijer*, 1663-65, Museum De Lakenhal Leiden
- Jan Havicksz. Steen, *Stoeiend paar*, 1655-1666, Museum De Lakenhal Leiden
- Jan Havicksz. Steen, *De bestolen vioolspeler*, 1670-72, Museum De Lakenhal Leiden
- Esaias van de Velde, *Ijsgezicht met schaatser*, 1612, Museum De Lakenhal Leiden

- Isaac Israels, *Gezusters Arntzenius*, s.d., olieverf op doek
- Isaac Israels, *Mevr. Suermondt met barzoï Sonja in het Haagse Bos*, 1925/1930, olieverf op doek
- Isaac Israels, *Aan het Gardameer*, JAAR, olieverf op doek
- Isaac Israels, *Midinettes op de Place Vendôme*, 1905, olieverf op doek

Lopende restauraties

- Maerten van Heemskerck, *Gezicht op Rome met de barmhartige Samaritaan*, ca. 1550, olieverf op paneel

Kortdurende, uitgaande bruiklenen

Oude kunst	
Schilderijen	32
Overige objecten	10
Moderne/hedendaagse kunst	
Schilderijen	90
Overige objecten	9
Totaal	141

RESTAURATIES

Afgeronde restauraties

- Hendrick Gerritsz. Pot, *Portret van Bernardus Paludanus*, 1629, olieverf op paneel
- Hendrick Gerritsz. Pot, *De drie Maria's bij het graf na de opstanding*, 1637, olieverf op paneel

ONDERZOEK

ONDERZOEKSPROJECTEN

In 2019 is een project van start gegaan waarbij drie schilderijen van Maerten van Heemskerck (1498-1574) worden gerestaureerd en een vierde onderzocht. Dit project is mogelijk dankzij een genereuze bijdrage van de Van Toorn Scholten Stichting.

Zijn *Gezicht op Rome met de barmhartige Samaritaan* (ca. 1550) is in 2019 uitgebreid bestudeerd, ook zijn er vele lagen van overschilderingen en vernis vanaf gehaald. Daarnaast zijn er behandelingsvoorstellen gemaakt voor zijn *De heilige Lucas schildert de Madonna* (1532) en *De doornenkroning* (ca. 1560). De restauraties bieden de mogelijkheid om deze schilderijen te onderzoeken en zo meer inzicht te verkrijgen in de techniek van Van Heemskerck. Daartoe heeft Erich Uffelman (Bentley Professor of Chemistry, Washington and Lee University), samen met studenten twee dagen onderzoek verricht in juni 2019. Ook zijn er besprekingen geweest met experts en andere restauratoren.

De uitkomsten van het onderzoek en restauratie worden gepresenteerd op een tentoonstelling over Van Heemskerck in 2022, die in samenwerking met het Stedelijk Museum Alkmaar wordt georganiseerd. Op 20 november 2019 vond een ambassadeursbijeenkomst plaats in het kader van deze tentoonstelling, waarbij het concept en de beoogde bruiklenen, alsmede het onderzoek voor de restauratie werden gepresenteerd aan een groep van internationale ambassadeurs die de tentoonstelling en Van Heemskerck een warm hart toedragen.

De restauratoren hebben tevens bijgedragen aan de aanvraag van het project 'A multi-scale and uncertainty approach for the analysis of the aging of timber art objects adhesively bonded by animal

glues' en aan de masterclass 'The Dutch Method Unfolded' van de UvA en The Getty Foundation.

In het kader van het onderzoeksproject '21st Century Connoisseurship: Developing Smart Tools for the Analysis of Seventeenth-Century Paintings', dat wordt uitgevoerd door conservator Anna Tummers en prof. dr. Robert Erdmann (Rijksmuseumleerstoel Conservering en restauratie), dat mogelijk is gemaakt door het Netherlands Institute for Conservation, Art and Science (NICAS), vond op 15 april 2019 een expertmeeting plaats. Hier werd gesproken door de Duitse Frans Hals-expert Claus Grimm, restaurator Liesbeth Abraham alsmede Anna Tummers en Robert Erdmann.

FRANS HALS RESEARCH CENTER

In 2019 is ook verder gewerkt aan de opbouw van het Frans Hals Research Center. Het projectplan voor de eerste fase is opgeleverd door Wietske Donkersloot. Hierin staan de stappen beschreven die vanaf 2020 uitgevoerd zullen worden.

LEZINGEN EN PRESENTATIES

Ann Demeester

- Faculteit der Letteren – Kunstgeschiedenis - Kunstbeleid en Kunstbedrijf, Radboud Universiteit Nijmegen, Museumbedrijf: Het Transhistorische Museum – Een verkenning, november-december 2019

Liesbeth Abraham:

- 'Vergelijking van de Regenten en Regentessen van Frans Hals', voor de expertmeeting '21st Century Connoisseurship' die werd georganiseerd door conservator Anna Tummers, 15 april 2019

- 'Frans Hals, Regent Portraits, Frans Hals Museum', voor de workshop 'Macro-XRF Imaging of Dutch Seventeenth-Century Masters', 26 juni 2019
- 'Schildertechniek van Frans Hals', samen met Herman van Putten voor studenten van de UvA (restauratie en conservering), 24 september 2019

Melanie Bühler:

- Panellid 'Video Club – Undoing Desire', Stedelijk Museum, Amsterdam, 15 februari 2019
- Gesprek met Marianna Simnett, De Ateliers, Amsterdam, 19 november 2019
- 'Institutional Critique in the Age of Networked Capitalism', Kunsthistorisches Institut, Universität Köln, 11 december 2019

Antoon Erftemeijer:

- 'Van den Eijnde en de eindigheid van kunst', in Pomphuis Heemstede en in Sociëteit Vereeniging Haarlem, 15 mei 2019

Marrigje Rikken

- 'Anselmus' Animals: attribution, sources and intention', workshop over Anselm de Boodt, Rijksmuseum, Amsterdam, 17 juni 2019

Jessica Roeders:

- 'Schildertechniek van Maerten van Heemskerck', lezing voor de RMA/RKD Summerschool, 9 augustus 2019

Anna Tummers:

- 'Between art technology and art history', keynote speaker, Forum Niederländische Kunst- und Kulturgeschichte, XXXV. Deutscher Kunsthistorikertag 2019, Göttingen, 27 maart 2019

PUBLICATIES

Het Frans Hals Museum verzamelt, beheert, presenteert en onderzoekt kunstvoorwerpen als tekens van de tijd waarin ze zijn ontstaan. Daarover doet het museum ook geregeld verslag in (wetenschappelijke) publicaties, artikelen, catalogi en tijdschriften.

VIRTUOOS! ISRAELS TOT ARMANDO

Antoon Erftemeijer en Lars Been
Frans Hals Museum, 2019, € 7,50
ISBN/EAN 987-90-9031969-8

Bij de tentoonstelling *Virtuoos! Israels tot Armando* verscheen geen catalogus maar een *bookazine*: een cross-over tussen een catalogus en een magazine. Deze aantrekkelijk geprijsde uitgave is geschreven door conservator Antoon Erftemeijer en co-curator van de tentoonstelling Lars Been. De publicatie gaat dieper in op het begrip virtuositeit en de kunstenaars en werken die zijn opgenomen in de tentoonstelling. Het biedt een fraai geïllustreerd en chronologisch

ingedeeld overzicht van honderd jaar virtuoze schilderkunst. De uitgave vond dan ook gretig aftrek onder bezoekers van de tentoonstelling. Het bookazine werd uitgegeven, geproduceerd en vormgegeven door Studio Room onder leiding van Joanne Clarke en Britt Hoogenboom en werd mede mogelijk gemaakt door drukkerij Lenoirschuring en de Vereniging Vrienden van het Frans Hals Museum.

TOON

Annelieke van Halen, Chris Muyres en Simone van Wijk: (beeld)redactie
Frans Hals Museum, 2019, € 5,00
ISSN 2452-2376

Op 28 juni verscheen de vijfde editie van *TOON*, het jaarlijkse magazine van het Frans Hals Museum over kunst van toen en nu. In de vorm van prikkelende interviews, achtergrondverhalen en prachtig beeld wordt de lezer meegenomen in de wereld van Frans Hals en andere meesters. Vormgeversduo Sjon & Sean kreeg dit jaar de kans om onder begeleiding van Chantal Hendriksen deze *TOON* vorm te geven.

In deze editie bespreekt Peter Vandermeersch hoe Haarlem van oudsher de vruchten plukt van immigranten, vertellen bekende Haarlemmers over hun favoriete museumstukken, verklaren hedendaagse kunstenaars de liefde aan een historisch werk uit de museumcollectie, verhaalt popzangeres Lakshmi over vrouwen in muziek en kunst en bevraagt Nancy Jouwe kunstenaar Lubaina Himid over haar solotentoonstelling.

Ook diverse museummedewerkers leverden een bijdrage:

- Liesbeth Abraham: 'De Virtuosoos onder de vernis', over de restauratie van verschillende
- werken van Isaac Israëls voor de tentoonstelling *Virtuosoos! Israëls tot Armando*.
- Melanie Bühler: 'Lubaina Himid, kunst en kolonialisme', een bijdrage over *Touch Me* van Kirsten Geisler, 'De ontregelende sprookjes van Marianna Simnett' (gesprek met Karien Beijers) en een bespreking van de nieuwe aanwinsten hedendaagse kunst.
- Antoon Erftemeijer: 'Hoezo Nederlandse kunst?' en 'Miskend talent. Wie kent nog het werk van Adine Engelman?'
- Marrigje Rikken over zes schilderijen in *Haarlemse Helden. Andere Meesters*.
- Anna Tummers: 'De verrassend grootse ambities van Goltzius: wedijver met Titiaan en Michelangelo'.

Met dank aan de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum en drukkerij Lenoirschuring voor hun (financiële) bijdrage.

OVERIGE PUBLICATIES

Melanie Bühler:

- 'Colour Critique' (essay) in: *Metropolis M*, juni/juli 2019
- 'Lucky to Be Part of It. A Conversation on Post-Internet in The Dutch Context', in: Marga van Mechelen en Sanneke Huisman (red.), *A Critical History of Media Art in the Netherlands: Platforms, Policies, Technologies*, Jap Sam Books, 2019

Antoon Erftemeijer:

- 'Ideeën uit graniet gehouwen. De Heemstedse bouwbeeldhouwer Hendrik van den Eijnde', in: *HeerlijkHeden*, vol. 46 nr. 180, 2019
- 'Ken je klassieken. Karel Appel' (interview), in: *See All This*, nr. 15, herfst 2019
- 'Vliegen op een koolmees. Onbekende illustraties bij 'Wonderlijke nachten'', in: *Godfried*, Godfried Bomans Genootschap, maart 2019
- *Ogentroost en andere verhalen* (o.a. over kunst), september 2019

Marrigje Rikken:

- *Journal of Historians of Netherlandish Art*, vol. 12:1, redactie met Jasper Hillegers, Elmer Kolfin, en Eric Jan Sluijter, winter 2020, DOI: 10.5092/jhna.2020.12.1.1
- Diverse bijdragen aan *Rubens, Van Dyck and the Splendour of Flemish Painting*, J. Tátraí (ed.), Museum of Fine Arts, Budapest, 2019

Anna Tummers:

- 'Supplementing the eye: the technical analysis of Frans Hals's paintings—I', met Arie Wallert, Katja Kleinert, Babette Hartweg, Claudia Laurenze-Landsberg, Joris Dik, Roger Groves, Andrei Anisimov, Vassilis Papadakis en Robert Erdmann, in: *The Burlington Magazine*, Vol. 161, nr. 1400, november 2019
- 'Supplementing the eye: the technical analysis of Frans Hals's paintings—II', met Arie Wallert en Nouchka De Keyser, in: *The Burlington Magazine*, Vol. 161, nr. 1401, december 2019

PUBLIEKSZAKEN

Onder de afdeling Publiekzaken vallen de teams Marketing en Communicatie en Educatie en Publiek. De activiteiten van deze teams zijn gericht op het creëren van ontmoetingen met Frans Hals. Met het museum én met de meester. Met aansprekende off- en online campagnes spelen we het museum in de kijker van de potentiële bezoeker. Eenmaal binnen wordt het publiek begeleid en uitgedaagd door gelaagde publieksbegeleiding en interactieve, educatieve activiteiten.

PUBLIEK

134.009	bezoekers Frans Hals Museum
72.564	bezoekers met Museumkaart
11.709	bezoekers jonger dan 19 jaar (incl. scholen)
20.101	bezoekers uit het buitenland

In 2019 mocht het Frans Hals Museum net iets meer bezoekers ontvangen dan een jaar eerder (2018: 133.484). Online steeg het bereik van het Frans Hals Museum flink: het aantal websitebezoeken bedroeg 408.955 (een toename van 9%); het aantal volgers op

Instagram verdubbelde tot 8.453; de video's op ons YouTubekanaal telden 370.733 weergaven; op Facebook hadden we 12.929 volgers en op Twitter 5.452. Onze Nederlandstalige nieuwsbrief wordt inmiddels door 7.472 mensen ontvangen, de Engelstalige variant heeft 638 abonnees.

PUBLIEKSONDERZOEK

Jaarlijks wordt er een kwalitatief publieksonderzoek uitgevoerd. Met zestig willekeurig geselecteerde bezoekers van beide museumlocaties wordt een interview afgenomen, met als doel erachter te komen

“Wat een prachtige opstelling van jullie collectie! Ik kom hier vaker, maar vind dit toch wel een mooie en frisse manier van presenteren.”

Reactie in het gastenboek n.a.v. een bezoek aan Hof.

wat hun motivatie is om het museum te bezoeken. De input van de geïnterviewden biedt de kans om de doelgroepen die het museum bezoeken nog beter in kaart te brengen, zodat er bijvoorbeeld voor communicatiedoelinden een betere doelgroepsegmentatie gemaakt kan worden. Ook helpt deze informatie bij het optimaliseren en ontwikkelen van publieksbegeleiding en programma's. Het publieksonderzoek is opgezet in samenwerking met onderzoeker en adviseur Anna Elffers en uitgevoerd door museummedewerkers en stagiaires van de Reinwardt Academie.

MARKETING EN COMMUNICATIE

KLANTREIZEN EN CAMPAGNES

Op basis van het publieksonderzoek uit 2018 zijn vijf publieksdoelgroepen geformuleerd. Deze doelgroepen en hun motivatie om het museum te bezoeken vormen de basis voor optimalisatie van de verschillende 'klantreizen': De verschillende stappen en ervaringen die een bezoeker doormaakt voorafgaand aan en gedurende het museumbezoek. Dat proces is in 2019 gestart, bijvoorbeeld door binnen de promotiecampagnes gerichte keuzes te maken in uitingen en kanalen per klantreis. Zo wordt de bezoeker een nog betekenisvollere ervaring geboden.

Een voorbeeld hiervan is de specifieke benadering van de doelgroep nationale toerist/dagjesmens voor de

tentoonstelling *Frans Hals en de Modernen*. Hiervoor is (onder andere) een bijzondere samenwerking aangegaan tussen het Frans Hals Museum, Teylers Museum, Haarlem Marketing en de ANWB. In het weekend van 9 en 10 februari 2019 werden door Haarlem Marketing de Haarlemse Cultuurwandelingen georganiseerd. Onderdeel hiervan was ook een bezoek aan het Frans Hals Museum en Teylers Museum. Hierover werd naar 30.000 ANWB-leden in de regio gecommuniceerd. Er wandelden uiteindelijk in totaal tweehonderd ANWB-leden mee.

Een ander en uitgebreider voorbeeld van een marketingcampagne die op het concept van de 'klantreis' gebaseerd is, is de zomercampagne. In de zomermaanden is een vierledige on- en offline campagne opgezet, gericht op de vier doelgroepen: internationale toerist, nationale toerist/dagjesmens, lokale loyalen en families. Doel was een substantiële stijging in bezoekerscijfers te realiseren.

Voor de online campagne is samengewerkt met een online marketingbureau, dat de speciaal door ons ontwikkelde content gericht heeft geplaatst in advertenties op Facebook, Instagram, YouTube en displays op diverse websites. Voor de offline campagne werden verschillende advertenties ingekocht en werd poster- en flyermateriaal ontwikkeld, dat is verspreid in geselecteerde regio's.

Voor de internationale toerist werd locatie Hof, met

"What an absolutely beautiful museum, I was overcome with emotion! The superb art, so very old, so very beautiful. Such a wonderful building too, what a precious gem. I will be back!!"

Reactie van een buitenlandse bezoeker
n.a.v. een bezoek aan Hof.

de collectiepresentatie *Haarlemse Helden. Andere meesters*, gepositioneerd als 'hidden gem': op 15 minuten van Amsterdam, in het Frans Hals Museum in Haarlem vind je in een bijzonder gebouw vele prachtige 16e- en 17e-eeuwse meesters, zonder wachtrij, zonder drommen mensen om je heen en met genoeg tijd om er echt van te kunnen genieten. Online is dit vertaald naar een Facebook- en Instagramcarrousel, een promotiefilm en banneradvertenties op diverse websites. Ook is er geadverteerd op de schermen die hangen boven de bagagebanden op Schiphol. Offline is een drietalige zomerflyer ontwikkeld (Nederlands, Engels, Duits), die is verspreid op campings en bungalowparken in de kustregio tussen Bergen aan Zee en Noordwijk aan Zee en op toeristische locaties in Amsterdam.

Voor de nationale toerist/dagjesmens is ter promotie van een bezoek aan Hof juist ingezet op de propositie 'Anders kijken, meer zien'. Er is een anders-kijken-meer-zien-vlog opgenomen in samenwerking met My Daily Shot of Culture. Deze video is ook ingezet in de online campagne, evenals Facebook en Instagram-carrousels, een zogenoemde Facebook en Instagram 'experience' en videoadvertenties op YouTube. De zomerflyer is voor deze doelgroep verspreid op culturele hotspots in de regio's Amsterdam en Alkmaar.

Ter promotie van een bezoek aan Hal is een promotiefilmpje voor de tentoonstelling *Virtuoos! Israels tot Armando* ingezet in de online campagne. Deze is getoond via YouTube-advertenties, Facebook en Instagram. Tot slot is er voor *Virtuoos!* een radiospot ingekocht op NPO Radio 1 en 4.

“Mooie tentoonstelling, onverwachts. Als ik onverwachte dingen wil zien ga ik naar antiquariaten en bibliotheken. Datzelfde gevoel van verrast te zijn heb ik ook bij deze tentoonstelling. Fraai.”

Reactie van een echtpaar (ca. 70 jaar) n.a.v. een bezoek aan *Virtuoos!* in Hal.

Voor families ontwikkelde Team Educatie & Publiek speciale familieactiviteiten, die zijn gepromoot onder de noemer 'Familiezomer'. Hiervoor is lokaal geadverteerd op Kidsproof.nl, in het stadsmagazine voor kinderen het HRLMtje en via de uitagenda van Spaarnekids. Ook ontvingen we zeven 'moederbloggers' met hun kroost in Hof, waarna zij in een blog of vlog verslag uitbrachten van hun belevenissen. De verspreiding van de zomerflyer op bungalows en campings in de kustregio droeg eveneens bij aan het bereik onder families die daar vakantie vierden.

Voor lokale bezoekers van het museum was het campagnebeeld van de tentoonstelling *Virtuoos! Israels tot Armando* in de openingsweek begin juni te zien middels een grootschalige outdoor-campagne. Ook zijn posters over de tentoonstelling en de zomerflyer, waarin de tentoonstelling was opgenomen, verspreid in Haarlem en omgeving. Met lokale partner Haerlems Bodem werden gedurende de zomer drie anders-kijken-meer-zien-video's opgenomen, waarin steeds een ander aspect van *Virtuoos!* is belicht. De video's zijn zowel via de online kanalen van het museum als van Haerlems bodem verspreid.

Met het online marketingbureau werd aan de hand van wekelijkse rapportages en inzichten content bijgeschaafd en budget verplaatst naar andere online kanalen. Met positief resultaat. Bijna alle onderdelen van de campagne presteerden uiteindelijk beter dan verwacht. Er werd beter doorgeklikt, de content werd beter gezien en vooral de video's werden veel vaker tot het einde toe bekeken dan verwacht. De 'hidden gem'-video werd maar liefst 41.059 keer volledig bekeken en de video over *Virtuoos!* zelfs 65.296 keer. Ook

het verkeer op de website was aanzienlijk hoger dan normaal. Kijkend naar de bezoekerscijfers resulteerde de campagne in vier weken tijd, ondanks een week met uitzonderlijk mooi zomerweer, in bijna een kwart meer betalende bezoekers dan begroot. Het grootste deel hiervan waren mensen met een Museumkaart (doelgroep nationale toerist/dagjesmens), maar ook het aandeel bezoekers tegen regulier tarief lag beduidend hoger dan begroot.

**“Frans Hals
balances playful
with functional
effortlessly, with
intrigue on every
scroll and interactions
a-plenty. It’s a joy to
explore!”**

Uit het juryrapport van Awwwards.

MEDIA-AANDACHT

Het Frans Hals Museum is een museum met landelijke betekenis. Dat blijkt ook uit de aandacht in de lokale, regionale, nationale en internationale pers, waar- onder uitgebreide artikelen en recensies in *NRC*, *de Volkskrant*, *Trouw*, *de Telegraaf*, *Het Parool*, *Nederlands Dagblad* en *De Groene Amsterdammer*. Kunstbladen waaronder *Metropolis M*, *Palet*, *Tableau*, *Collect* en *See All This* berichtten meermaals over ons programma. Landelijke aandacht op televisie was er onder andere voor *Virtuoos! Israël's tot Armando*: Bart Rutten, directeur van het Centraal Museum, bracht een bezoek aan deze tentoonstelling voor het programma *Nu te zien* (AVROTROS, uitzending van 2 oktober). Ook directeur Ann Demeester blijft een veelgevraagde gast op nationale radio en televisie. Zij was onder meer als columnist verbonden aan *Buitenhof* en als vaste gast aan het programma *Nu te zien*. Ook was ze te gast bij *Nooit meer slapen*, *Omroep.nl*, *De ochtend van...* (23 januari) en *Opium* op NPO Radio 4 en werd ze meermaals geïnterviewd, bijvoorbeeld door *Margriet* en *Zin*.

Daarnaast was er ook oog voor onze nieuwe huisstijl en website in de media. Marketing Tribune roemde in juli in een column onze nieuwe merkidentiteit. Het ontwerp van de website werd genomineerd voor een

€ 2.579.426,- is de mediawaarde van de gratis publiciteit die in 2019 in de geschreven pers (excl. online) is vergaard.

‘Webby Award’ en won een ‘Awwwards’ voor Site of the Year. Awwwards is een internationale organisatie die het talent van webdesigners, developers en creative agencies promoot.

EDUCATIE EN PUBLIEK

Het team Educatie en Publiek brengt het motto van het Frans Hals Museum ‘Anders kijken, meer zien’ in de praktijk. In 2019 is deze propositie verder uitgewerkt binnen de educatieve activiteiten en programma's. Door onverwachte combinaties te maken – tussen oud en nieuw, verfstreken en pixels – en te wijzen op onbekende en niet-geziene details nodigt het museum bezoekers uit om langer en beter naar kunstwerken te kijken. Het team verzorgt schoolprogramma's, familie-activiteiten, publieksbegeleiding en activiteiten.

PUBLIEKSPROGRAMMA

In 2019 zijn onder andere de volgende publieksactiviteiten ontwikkeld, mede op basis van de uitkomsten van het publieksonderzoek:

Seniorenrondeleiding

Voor ouderen is het belangrijk zo lang mogelijk mee te kunnen draaien in de maatschappij; samen een museum bezoeken zorgt voor nieuwe contacten, inspiratie en betrokkenheid. In samenwerking met ouderenzorgorganisatie Kennemerhart is daarom een rondleiding ontwikkeld voor senioren die niet makkelijk zelfstandig het museum kunnen bezoeken vanwege geheugenproblemen, lichamelijke kwetsbaarheid of andere beperkingen. Op basis van Onvergetelijk Museum, een succesvolle methode die is ontwikkeld door o.a. het Stedelijk Museum Amsterdam en het Van Abbemuseum, is er in een pilotproject een serie van zes rondleidingen ontworpen voor de tentoonstelling *Haarlemse Helden. Andere Meesters*. Deze rondleidingen kunnen afzonderlijk én als serie worden gevolgd. De pilot is zeer positief afgesloten en wordt vanaf 2020 ook aangeboden aan andere organisaties en groepen in de regio Haarlem.

Families en kinderen

Tijdens het hele jaar kunnen alle bezoekers van 4 tot 94 aan de slag in de ontdekruintes in het museum: de Hubs. Bij elke tentoonstelling wordt een nieuwe tekenopdracht ontwikkeld. Ook is er voor de jongste bezoekers een 'kleuterkast' geplaatst met een puzzel en electrospeel. Tijdens vakanties werden er extra activiteiten georganiseerd voor families. Zo waren er familierondleidingen te volgen en stapte de hele familie achter een schildersezel in de familieworkshops 'Schilderen als Frans Hals' en 'Halsoverkop Museum'. Ook werden er twee nieuwe activiteiten ontwikkeld: 'De Vieze Vuile Verteltour' – met alle vieze en spannende verhalen achter de schilderijen en de workshop 'Discodip!', waarbij kleurrijke klodders verf op het doek gesmeten konden worden en de losse toets van Frans Hals extra los werd gegoooid, begeleid door lekkere discobeats.

Familiezomer

Van 7 juni t/m 15 september was een bezoek aan de tentoonstelling *Haarlemse Helden. Andere Meesters* extra feestelijk. Er waren extra Hubs in het museum te vinden, waar je zelf kunst kunt maken, en een speciale zomertuin. In de Hub werd iedereen uitgenodigd om een hulde aan zijn of haar eigen superheld te brengen door ze te prijzen met een erepenning, zoals dat ook vroeger werd gedaan. In de Zomertuin was nog meer te beleven: met een zandtafel om je eigen creatie te maken, een mega-memoryspel, en picknicktafels waar de hele familie kon aanschuiven, om vervolgens samen op de foto te gaan in 17e-eeuws Haarlem.

Museumnacht Kids

Natuurlijk deed ook het Frans Hals Museum (Hof) mee aan de Museumnacht Kids. Op 19 oktober, de eerste zaterdag van de herfstvakantie, genoten 2.500 jonge culturele nachtbrakers van 4-12 jaar van al het moois dat cultureel Haarlem te bieden heeft. Bij de Museumnacht Kids konden kinderen terecht op elf culturele locaties in Haarlem die allemaal in het teken stonden van de 'fantasie'. In het Frans Hals Museum konden de kinderen onder andere mee op 'Vieze, vuile verteltour' (10+), leerden ze schilderen als Frans Hals in de nieuwe en razend populaire workshop 'Discodip!', kwamen schilderijen tot leven in het mini-theaterstuk 'Verf, verhaal, fantasie' en konden ze zelf op ontdekkingsstocht met de 'Anders kijken, meer zien-speurtocht'.

Onderwijs

In 2019 ontving het Frans Hals Museum 5.805 kinderen in schoolverband. In 2018 is het hele onderwijsaanbod

vervangen. In 2019 is deze vernieuwing doorgezet met een aantal verse programma's voor verschillende niveaus. Daarnaast zijn introductiefilms gemaakt die de klas kan bekijken als voorbereiding op hun bezoek. In 2019 ontwikkelde het museum de volgende schoolprogramma's:

Smaakmakers: Mooi is een mening

Twee programma's die in 2018 ontwikkeld werden, zijn in 2019 samengevoegd. Over kunst kun je honderdduizend dingen vragen en zeggen – en dat is precies wat kinderen uit groep 7 en 8 in deze rondleiding doen! Samen met hun klasgenoten gaan ze in gesprek over oude en hedendaagse kunst en leren ze hun eigen mening én die van anderen kennen. Aan de hand van filosofische kaartensets en korte praktische spelopdrachten, kijken ze kritisch naar kunst uit de collectie van het museum met de vraag 'Wie of wat maakt jouw smaak?' als vertrekpunt.

Halsoverkop Museum

Voor kinderen van 10-13 jaar is in samenwerking met de Rotterdamse kunstenaar Maarten Bel het programma 'Halsoverkop Museum' opgezet. Maarten Bel is o.a. bekend van het Schooltv-programma *Idee Puree* over creatief denken. 'Halsoverkop Museum' is een nieuw museum middenin het Frans Hals Museum, waar alleen kunst te zien is van de allerallernieuwste generatie. De kinderen die meedoen, maken zelf kunst voor in dit museum. Voordat ze dit doen krijgen ze een knettergekke workshop waarbij ze vooroordelen door de blender halen, afleren te lopen als een traditionele museumbezoeker en de megagrote schilderijen van

Frans Hals met andere ogen bekijken. Dit doen ze met hun eigen kunstenaarskit die alle benodigdheden bevat om deze workshop succesvol te doorlopen.

Schilderen als Frans Hals

Kinderen uit de hoogste groepen van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs leren de fijne kneepjes van Frans Hals' schildertoets in deze workshop. Wat maakte Frans Hals de beroemdste kunstenaar van Haarlem? Wat is er zo uniek aan zijn kenmerkende 'toets' en hoe zet je die eigenlijk op papier? Een turbotour voert ze langs de absolute hoogtepunten van het museum. Kijk en vergelijk de stijl van Frans Hals met andere toppers uit de 17e eeuw en ontdek hoe makkelijk hij met wilde penseelstreken en vlotte halen levensechte mensen op het doek toverde. Maar ... is het wel zo makkelijk? Dat ontdekken de leerlingen door achter een schildersezeltje te gaan staan, een kwast te pakken en het lekker zelf te proberen!

Burgerlijke cultuur in de 'Gouden Eeuw'

Deze rondleiding is bedoeld voor eindexamenklassen van het voortgezet onderwijs. Waarom wordt de 17e eeuw eigenlijk de 'Gouden Eeuw' genoemd? Wat werd er anders in het leven van de gewone burgers uit Haarlem en daarbuiten? Leerlingen maken kennis met het werk van Frans Hals en andere Haarlemse meesterschilders en ontdekken welke invloed het ontstaan van een nieuwe 'burgerlijke cultuur' had op veranderingen in de kunst in deze interactieve rondleiding. Door kijkopdrachten oefenen ze met het analyseren en benoemen van kenmerken van de burgerlijke kunst in de Republiek.

Beeldbazen

In de workshop 'Beeldbazen' nemen we leerlingen mee langs schilderijen van de beste beeldmakers van 400 jaar geleden, die hen alles leren over 'beelddenken'. Frans Hals schilderde alsof het een foto was, in een tijd dat fotografie nog niet bestond. Maar al schiet je er tegenwoordig wel 100 per dag: hoeveel foto's maak je voordat er eentje online mag? Wanneer ben je tevreden en wanneer druk je het liefst meteen op delete? Na een korte rondleiding gaan leerlingen zelf aan de slag in onze fotostudio. De perfecte plaat mag na de workshop direct mee naar huis! En de gemaakte foto's vormen samen een hedendaagse Haarlemse portrettengalerij.

SAMENWERKINGSVERBANDEN

Het aanbieden van programma's op het gebied van kunst- en erfgoededucatie gebeurt in samenwerking

met verschillende andere organisaties in Haarlem. Via het Kunstmenu van Hart, centrum voor kunst, kennis en cultuur in Haarlem, Kunst & Cultuur op School van de Gemeente Haarlemmermeer en het Erfgoedloket. Via Meet Art Now! – een samenwerking tussen het Frans Hals Museum, Nieuwe Vide, 37PK en De Vishal – is er aanbod voor voortgezet onderwijs en hedendaagse kunst. Waar mogelijk verleent het museum medewerking aan projecten van onderwijsinstellingen of andere organisaties om (educatieve) projecten te laten plaatsvinden in het museum. In 2019 waren dat de volgende projecten:

Samenwerking Kennemer Lyceum

In 2020 bestaat het Kennemer Lyceum 100 jaar. Op vrijdag 8 november vond de kick-off plaats van dit lustrum. Tijdens het evenement werden leerlingen uitgedaagd het heden en het verleden aan elkaar te verbinden door *tableaux vivants* te maken op basis van de collectie van het Frans Hals Museum. Deze lustrum-kick-off is het begin van een intensievere samenwerking die moet leiden tot een langlopend programma. Daarin worden de huidige en toekomstige leerlijnen van het kunstonderwijs in brede zin (vorm en beeld, tekenen, handvaardigheid) én geschiedenisonderwijs gecombineerd met de mogelijkheden die de collectie en programma van het museum bieden.

Pop-up performances

Studenten van de acteursopleiding van het Nova College in Haarlem maakten samen met Marius Bruijn van Theater Kwezel een voorstelling in het Frans Hals Museum. De studenten lieten zich een week lang inspireren door de tentoonstelling *Haarlemse Helden. Andere Meesters* en de meest theatrale schilderijen in het museum. De twaalf studenten ontwikkelden zelf een pop-up performance die op vrijdag 8 november in het museum werd gespeeld.

Theater in het museum

In de aansluitende week speelde hedendaags muziekgezelschap Tafel van Vijf de muzikale voorstelling *Rembrandt*. Eerst twee exclusieve voorstellingen in het museum op zondag, vervolgens was het stuk te zien bij de Toneelschuur. Het publiek (zowel geïnteresseerde bezoekers als onderwijsgroepen) volgde na afloop van de voorstelling een speciale rondleiding in het museum, gericht op innovatie in de schilderkunst in de tijd van Rembrandt.

FONDSENWERVING EN RELATIEBEHEER

De afdeling Fondsenwerving en Relatiebeheer draagt bij aan het verbreden van het draagvlak voor het museum en het generen van een hoog percentage aan eigen inkomsten. De afdeling is verantwoordelijk voor het onderhouden van de relaties met fondsen, de BankGiro Loterij en particuliere donateurs, schenkers en erflaters.

Het Frans Hals Museum heeft de afgelopen jaren – net als veel andere Nederlandse musea – te kampen met afnemende overheidssteun. In 2019 was de subsidie die het Frans Hals Museum van de Gemeente Haarlem ontving voor de zorg voor de gemeentelijke collectie, de exploitatielasten en het beheer van de gebouwen onvoldoende om de kosten hiervan volledig te dekken. In toenemende mate ziet het museum zich daarom genoodzaakt om zelf aanvullende financiering te vinden om deze basistaken naar behoren uit te kunnen voeren. De financiële ondersteuning die het museum zelf verwerft, wordt daarnaast aangewend om tentoonstellingen, bijzondere publieks- en onderzoeksprogramma's, collectieaankopen en restauraties te realiseren – en hiermee het museum relevant te houden, ook voor de bezoekers.

Begin 2020 is de Haarlemse gemeenteraad akkoord gegaan met een eenmalige extra subsidie van € 350.000 om het begrotingstekort over 2019 te dichten. Dat is besloten naar aanleiding van de bevindingen in het onafhankelijke onderzoeksrapport van BMC. Deze partij heeft – op gezamenlijk verzoek van de gemeente en het Frans Hals Museum – onderzocht hoe de prestaties van het museum zich verhouden tot de beschikbare gelden. Ook hebben de gemeente en het museum afgesproken op zeer korte termijn te starten met een gezamenlijk vervolgonderzoek om een aantal toekomstscenario's en de daarbij behorende subsidiebedragen uit te werken. Dit moet de gemeente in staat stellen een weloverwogen besluit te nemen

over de structurele financiële bijdrage en is daarmee bepalend voor de koers die het museum kan varen. In het voorjaar van 2020 moet dit advies leiden tot besluitvorming bij de gemeente.

Zoals het BMC-rapport aantoont, beschikt het museum over veel ondernemingszin, waardoor het percentage eigen inkomsten al een aantal jaren het landelijke gemiddelde ruim overstijgt. Deze eigen inkomsten zijn onder te verdelen in opbrengsten (te denken valt aan ticketverkoop, inkomsten uit eigen merchandise en publicaties, locatieverhuur en rondleidingen), bijdragen van publieke en private fondsen, bijdragen van de BankGiro Loterij en particuliere donaties en erfenissen.

FONDSEN

Het Frans Hals Museum is zeer dankbaar voor de genereuze steun van fondsen (zowel publiek als privaat), die het in 2019 heeft mogen ontvangen voor verschillende projecten, waaronder tentoonstellingen, collectieaankopen en restauraties. Zonder deze bijdragen is het voor het Frans Hals Museum niet mogelijk om dergelijke projecten te realiseren. In totaal hebben de fondsen gezamenlijk € 1.177.393 bijgedragen.

TENTOONSTELLINGEN

Vanaf het voorjaar van 2019 biedt het museum met de nieuwe vaste presentatie *Haarlemse Helden*. *Andere Meesters* een panoramische blik op de collectie topstukken van het museum in locatie Hof aan het Groot Heiligland. Het laat zien dat de collectie naast het werk van Frans Hals, nog zoveel meer voortreffelijke 'andere' meesters uit de moderne en hedendaagse tijd bevat, waarvan een deel – net als Frans Hals – in Haarlem verbleef. In deze meerjarige presentatie wordt de diversiteit van de collectie gevierd en wordt in de volle breedte aandacht besteed aan de topstukken uit de collectie van het Frans Hals Museum. Zowel het Mondriaan Fonds als het VSBfonds hebben *Haarlemse Helden*. *Andere Meesters* mede mogelijk gemaakt.

De zomer van 2019 stond in het teken van *Virtuoos! Israels tot Armando*. In deze tentoonstelling in locatie

Hal op de Grote Markt draaide het om meesterlijk, trefzeker en levendig schilderen. De Stichting Gifted Art en de honorariumregeling van het Mondriaan Fonds zorgden ervoor dat het museum in staat was deze expositie te programmeren en ook een bijbehorende publicatie uit te brengen.

De twee solotentoonstellingen die in het najaar van 2019 in Hal openden, konden ook op de ruime steun rekenen van verschillende fondsen. De ondersteuning voor de exposities van Lubaina Himid en Marianna Simnett werd geboden door het Mondriaan Fonds, Stichting Ammodo en Outset Contemporary Art Fund Netherlands.

COLLECTIEAANKOPEN

Dankzij de Bijdrage Collectieprogramma's van het Mondriaan Fonds heeft het Frans Hals Museum in 2019 werken kunnen aankopen van Marianna Simnett, Jacqueline de Jong, Dan Walvin, Laure Prouvost en Nora Turato. Hiermee is de verzameling hedendaagse kunst van na 1945 verstevigd. In het hoofdstuk Collecties worden deze aankopen toegelicht.

EDUCATIE

Het Frans Hals Museum wil toegankelijk zijn voor alle jonge Haarlemmers. Helaas weten nog niet alle scholen even goed de weg naar het museum te vinden en zijn zij vaak wegens financiële redenen beperkt in het bezoeken van culturele instellingen in de stad.

Dankzij een gift van de Stichting Gereformeerd of Burgerweeshuis Haarlem heeft het Frans Hals Museum de workshop 'Beeldtaal' kunnen ontwikkelen, waarbij basisschoolleerlingen oude kunst door een bril van nu bekijken en leren hoe ze zelf goed fotografisch beeld kunnen maken. Verder maakt deze stichting samen met het Stimuleringsfonds van Rabobank Haarlem en Omstreken en de J.C. Ruigrok Stichting gratis busvervoer met de Museumbus mogelijk om de weg naar het museum voor de jonge doelgroep te vergemakkelijken. Het project is in 2019 feestelijk gelanceerd op de verjaardag van Haarlem en kan in 2020 door scholen worden geboekt bij het museum.

ONDERZOEK EN RESTAURATIE

Ook op het gebied van onderzoek en restauratie weet het Frans Hals Museum zich gesteund door verschillende betrokken partijen, zowel nationaal als internationaal. Zo maakt een genereuze bijdrage van de Van Toorn Scholten Stichting het vier jaar (2019-2022) mogelijk dat het zelfstandige restauratieatelier van het Frans Hals Museum haar plannen voor onderzoek en restauratie van een aantal schilderijen uit de collectie kan uitvoeren. Daarnaast is dankzij een gift van een buitenlands particulier fonds op naam de publicatie mogelijk van een oeuvrecatalogus met en over het werk van Frans Hals, die wordt uitgegeven door uitgeverij Waanders (gepland in 2020).

BANKGIRO LOTERIJ

Het museum heeft afgelopen jaar ervaren hoe prettig het is een bijzonder partnerschap te hebben met de BankGiro Loterij. Jaarlijks mag het museum – als gevolg van de continuering van het partnership tot en met 2022 – een bijdrage van € 200.000 tegemoet zien voor het in stand houden en toegankelijk maken van de collectie. Het geoormerkt werven heeft het museum in 2019 ook weer een mooie extra inkomstenstroom opgeleverd van nagenoeg € 60.000. Het is bijzonder om te beseffen dat deelnemers van de BankGiro Loterij bereid zijn speciaal voor het Frans Hals Museum mee te spelen in de cultuurloterij.

Dankzij de bijdragen van de BankGiro Loterij is het museum ook in 2019 in staat geweest bijzondere projecten te realiseren. Het geld is besteed aan spraakmakende tentoonstellingen en de promotie daarvan, zoals *Virtuoos! Israels tot Armando*, *Haarlemse Helden. Andere Meesters*, *Museum in Bloei*, *Ruis! Frans*

Hals, Anders en The Grab Test, de solo-expositie van Lubaina Himid. Daarnaast is een deel van de jaarlijkse bijdrage besteed aan het produceren van nieuwe schoolprogramma's voor het basisonderwijs.

AVONDOPENSTELLING VOOR BANKGIRO LOTERIJ

Op zaterdagavond 7 december was er een speciale avondopenstelling voor de VIP-kaarthouders van de BankGiro Loterij. Het museum verwelkomde bijna 400 gasten die de collectiepresentatie *Haarlemse Helden. Andere Meesters* kwamen bekijken. Daarnaast namen ze deel aan speciale Turbotours, kregen ze meer achtergrondinformatie aangereikt bij werken uit de collectie tijdens een Verhaal op Zaal en lieten ze zichzelf tekenen door verschillende portrettekenaars. Anderen kozen er juist voor hun expressie de vrije loop te laten door in hun eigen stijl het model van die avond aan het papier toe te vertrouwen. Dat alles werd opgeluisterd door een jazztrio en de nodige levendigheid in het Museumcafé. Het museum en de BankGiro Loterij kijken tevreden terug op een succesvolle, kunstzinnige en bruisende zaterdagavond.

HAARLEMSE HELDEN.
ANDERE MEESTERS

HAARLEM'S HEROES.

OTHER MASTERS

PARTICULIEREN EN RELATIEBEHEER

Het Frans Hals Museum is zeer trots op de betrokken groep particulieren die zich als begunstigers aan het museum hebben verbonden: de Beminnaers. De ruimhartige steun van deze mecenasen — die minimaal € 1.500 per jaar bijdragen — maakt het ons mede mogelijk tentoonstellingen met (inter)nationale allure te programmeren. Deze gulle donateurs zijn uitermate belangrijk voor het museum. Vandaar dat af en toe deuren voor hen openen die normaal gesproken gesloten blijven. Zo krijgen zij tijdens speciale evenementen of avondopenstellingen een unieke kijk achter de schermen van het museum of de kunstsector.

BEMINNAERS

In 2019 is een klein gezelschap Beminnaers met directeur Ann Demeester, Marrigje Rikken (hoofd Collecties) en Gwen van Loon (coördinator Particuliere Relaties) in Brussel geweest om *DUTCH SPRING: Portretten van Frans Hals. Een familieëunie* te bezichtigen in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten (KMSK). Wat het extra speciaal maakte, was dat Liesbeth de Belie, conservator 17e-eeuwse Hollandse Kunst bij KMSK, hen op zaal ontving en zo de tentoongestelde werken en de herkomst van extra context voorzag. Ook de preview van de hedendaagse exposities *The Grab Test* van Lubaina Himid, en *My Broken Animal* van Marianna Simnett in locatie Hal maakte indruk op de aanwezige Beminnaers.

In 2019 hebben tien Beminnaers zich opnieuw geëngageerd om het museum minimaal vijf jaar financieel te ondersteunen. Hiermee mocht het museum in 2019 rekenen op 30 Beminnaers met een gemiddelde jaarlijkse donatie van € 2.233. De totale Beminnaerskring bestond eind 2019 uit 57 personen. Het Frans Hals Museum is de Beminnaers zeer erkentelijk voor hun financiële steun, maar ook voor hun morele en inhoudelijke support. Het museum wil deze groep betrokken kunstliefhebbers graag verder uitbreiden om ook in de toekomst bijzondere exposities te kunnen blijven programmeren.

De Beminnaersdonaties worden ondergebracht in het zogeheten Beminnaersfonds waardoor het mede mogelijk is om bijzondere exposities met een internationale uitstraling te programmeren. Op die manier heeft deze groep donateurs eerder groots kunnen bijdragen aan *Frans Hals en de Modernen. Hals ontmoet Manet, Singer Sargent, Van Gogh*. Momenteel worden middelen gereserveerd om in 2022 Maerten van Heemskerck (1498-1574) flink in de schijnwerpers te zetten. Deze grootse schilder van portretten en altaarstukken bracht zijn carrière grotendeels in Haarlem door, maar heeft in Nederland nog nooit een solo-expositie gehad. Voor deze tentoonstelling met internationale uitstraling worden achter de schermen, onder meer in ons eigen restauratieatelier, al de nodige voorbereidingen getroffen.

NALATENSCHAPPEN EN SCHENKINGEN

Ook in 2019 wisten particulieren de weg naar het museum te vinden voor geldelijke donaties – hoog of bescheiden, structureel of eenmalig –, het schenken van objecten of het aanwijzen van het museum als erfgenaam. Sommige gulle gevers maken zichzelf bekend. Dat heeft als voordeel dat het museum in de gelegenheid is deze schenkers persoonlijk te bedanken. Andere begunstigers zijn (en blijven) liever anoniem. Dat wordt uiteraard gerespecteerd.

Het Frans Hals Museum heeft in 2019 vervolg gegeven aan een bijzondere samenwerking met drie andere grote Haarlemse instellingen. Met het Teylers Museum, de Stadsschouwburg & Philharmonie Haarlem en de Toneelschuur is eind 2019 de laatste hand gelegd aan de nalatenschapscampagne 'Geef toekomst aan cultuur in Haarlem'. De vier culturele instellingen willen gezamenlijk nog meer bewustzijn creëren voor de mogelijkheid, de noodzaak en het plezier van geven en nalaten aan cultuur in de stad. Uiteraard verwacht het Frans Hals Museum daarvan een positief effect op de inkomsten en/of collectie in de (nabije) toekomst.

SPONSORING

Het Haarlemse bedrijf Insights, gespecialiseerd in het ontwerpen van programma's en interventies om de individuele, team- en organisatie-effectiviteit te verbeteren, heeft in 2019 als sponsoring in natura voor het managementteam van het Frans Hals Museum, de Personeelsvertegenwoordiging (PVT) en de Taskforce persoonlijke profielen van de betrokken medewerkers opgesteld, twee workshops georganiseerd en een onderhoudsprogramma opgesteld. Aanleiding voor het programma is het versterken van de teamgeest na het inzetten van de nieuwe artistieke koers, waarbij de oude en hedendaagse kunstcollecties meer in samenhang worden gepresenteerd sinds het huwelijk van het Frans Hals Museum en De Hallen Haarlem in 2018. Daaruit is een nieuw tentoonstellings- en publieksprogramma voortgevloeid en een nieuwe, sprankelend frisse identiteit. Het management heeft deze wijziging aangegrepen om intern een extra stap te zetten bij de professionalisering en cultuurverandering van de organisatie. Het doel is om op die manier nog meer als team te werken en ondersteuning te bieden aan elkaar en de beoogde doelen.

PERSONEEL EN ORGANISATIE

BEZETTING

Eind 2019 kende het museum een formatie van 32,13 fte, verdeeld over 41 medewerkers. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de inzet van medewerkers via Paswerk, Uitzendbureau Ervaren Jaren, Hôtes Culture en Tentoo. Er wordt een ruimhartig stagebeleid gevoerd, zodat studenten tijdens hun studie reeds werkervaring op kunnen doen. Sinds 2013 is het museum ook een Erkend Leerbedrijf. Het museum kende in 2019 een groot aantal personele wisselingen door pensionering, het aantreden van nieuwe medewerkers, en door ziekte.

PERSONEELSLEDEN

DIRECTIE

Ann Demeester – directeur
A.I.A. Demeester
Vrouw, 27-03-1975

Haar nevenfuncties zijn:

- sinds 2017: bestuurslid van De Vleeshal in Middelburg, centrum voor hedendaagse kunst;
- sinds 2017: lid Programmaraad Museumvereniging;
- sinds 2015: bestuurslid van Veem House for Performance, productiehuis voor Amsterdams dans- en performancetalent (tot november 2019);
- sinds 2009: bestuurslid van de Stichting Akhet/ Uitgeverij Octavo, verantwoordelijk voor uitgaven van Nederlandse vertalingen van filosofen als Schiller, Rancière, Deleuze en Daney.

Denise de Boer – adjunct-directeur
D.S. de Boer
Vrouw, 22-01-1984

Haar nevenfuncties zijn:

sinds 2019: lid Raad van Toezicht Klimaatmuseum;
sinds 2018: jurylid Museumtalent 2018 en 2019;
sinds 2017: bestuursvoorzitter Stichting voordekunst;
sinds 2016: vakjurylid Sponsorringen Kunst & Cultuur.

Margot Gerené – adjunct-directeur ad interim i.v.m. zwangerschapsverlof Denise de Boer
(vanaf 15 augustus 2019)

SECRETARIAAT

Minke Sluiter – directie assistent
Judith Reitsma Harren – administratief secretariael medewerker
Roxana Srodzinski – administratief secretariael medewerker

FONDSENWERVING EN RELATIEBEHEER

Emma Swaan – hoofd fondsenwerving en relatiebeheer (tot 1 april 2019)
Rixt Wieringa – hoofd fondsenwerving en relatiebeheer ad interim (vanaf 30 april 2019)
Gwen van Loon – coördinator particuliere relaties ad interim (vanaf 1 april 2019)

HR

Gwen Nijbroek-Breuer – HR adviseur
Tim van 't Hoff – HR adviseur ad interim vanaf 1 februari

AFDELING COLLECTIES

Marrigje Rikken – hoofd collecties
Liesbeth Abraham – restaurator
Karien Beijers – registrar collectie
Mireille te Marvelde – restaurator
Jessica Roeders – restaurator
Erik van Rossum – depotbeheerder

AFDELING PRODUCTIE TENTOONSTELLINGEN

Tony Hofman – hoofd productie tentoonstellingen (vanaf 1 januari 2019, voorheen hoofd productie tentoonstellingen ad interim)
Marthe Kes – junior registrar (vanaf 1 oktober 2019)
Susanna Koenig – hoofd productie tentoonstellingen (tot 1 augustus 2019)
Lilly van Zuijlen – junior registrar (tot 1 april 2019)

CONSERVATOREN

Melanie Bühler – conservator hedendaagse kunst
Antoon Erfteemeijer – conservator moderne kunst
Claudia Hofstee – assistent conservator (vanaf 11 oktober 2019)
Roosmarie Staats – junior conservator oude kunst (tot 1 februari 2019)
Anna Tummers – conservator oude kunst

AFDELING PUBLIEKSZAKEN

Bas van Donselaar – hoofd publiek, communicatie en marketing (tot 1 november 2019)
Jill Pisters – hoofd publiek, communicatie en marketing ad interim (tot 1 juli)
Karin Sommerer – hoofd publiek, communicatie en marketing ad interim (vanaf 28 oktober 2019)
Geert-Jan Davelaar – coördinator educatie, exploratie en publieksbegeleiding
Meike Scholten – coördinator educatie, exploratie en publieksbegeleiding
Annelieke van Halen – coördinator communicatie (tot 29 augustus 2019)
Michelle Roos – coördinator communicatie ad interim (vanaf 5 juni 2019)
Monique van Royen – coördinator marketing en PR (tot 1 juli 2019)
Amber van Schagen – coördinator marketing en PR ad interim (vanaf 13 juni 2019)

AFDELING BEDRIJFSVOERING EN FINANCIËN

Jasper Veeneman – hoofd bedrijfsvoering en financiën (vanaf 1 september 2019)
Karien Janssen – hoofd bedrijfsvoering en financiën ad interim (tot 1 september 2019)
Rita Weijers – financieel administratief medewerker

FACILITAIRE DIENSTVERLENING

John Buch – hoofd facilitaire dienstverlening
Herman Bessels – technisch medewerker klimaat en verlichting
Ulric Roldanus – medewerker technische dienst
Wilfred Zwart – medewerker technische dienst

HOSPITALITY & BEVEILIGING

Ron van den Broek – hoofd hospitality en beveiliging (tot december 2019)
Magdalena de Hoog – hoofd hospitality en beveiliging
Rien Broertjes – teamcoördinator (tot 12 oktober 2019)
Sabine Dol – teamcoördinator (tot 1 september 2019)
Ayla Nakken – teamcoördinator hospitality en beveiliging (vanaf 17 december 2019)
Koen Wensveen – teamcoördinator hospitality en beveiliging (vanaf 27 augustus 2019)
Laura Alting – baliemedewerker
Sandy Bersee – baliemedewerker
Valerie Boom – baliemedewerker
Anja Brakman – baliemedewerker
Louise van Dam – baliemedewerker
Piet Hoogland – beveiligingsmedewerker
Dylan Hulzing – beveiligingsmedewerker
Rob Jon Ming – beveiligingsmedewerker
Fred Lagerweij – beveiligingsmedewerker
Melinda Leurs – beveiligingsmedewerker
Daan Knijnenburg – baliemedewerker
Jaap van Munster – beveiligingsmedewerker
Sabine Nijbroek – baliemedewerker
Annelies de Nijs – baliemedewerker
Gerard Nijssen – beveiligingsmedewerker / medewerker technische dienst
Ellen van Riessen – beveiligingsmedewerker (tot 1 oktober 2019)
Otto Schilling – beveiligingsmedewerker
Bob Smit – telefonist
Ben Suringbroek – beveiligingsmedewerker
Henriette de Vries – beveiligingsmedewerker
Monique Wentink – beveiligingsmedewerker
Pauline Wijker – baliemedewerker
Claudia Zunnebeld – baliemedewerker

PERSONEELSVERTEGENWOORDIGING

De Personeelsvertegenwoordiging bestond uit *Annelieke van Halen, Monique van Royen, Annelies de Nijs, Ulric Roldanus* en *Antoon Erfteemeijer*.

INHUUR EN DETACHERING

Laura de Bruijn Soteras
Marleen Hiemstra
Anouk Jol
Anette Jolink
Lotte van Klaveren
Annemieke Min
Herman van Putten
Sophie Rietveld
Vita Vernooij

STAGIAIR(E)S EN WERKERVERINGSPLAATSEN

Lars Been
Brianne Davis
Dennis Elzinga
Bettemiek Grijns
Billie van der Linden
Emily Palmer
Annika Roy
Bente Ruiter
Rianne Trap
Frederique Ursem
Simone van Wijk
Naomi Woolfitt
Anne Mieke van 't Wout

MUSEUMDOCENTEN

Frédérique Brinkerink
Melanie Ciurai
Evelyn Clossen
Marie-Claire Guy
Michelle Heemeijer
Michiel Kersten
Margreet Koeman
Sara van der Linde
Fatin van der Luijster
Mieke Marx
Maya Mutlu
Maartje van Peijpe
Anita Rademakers
Renee Roebbers
Lotte Souwer
Veronique Steijn
Micha van der Wal

RONDLEIDERS GESTOPT IN 2019

Sarah van Schendelen
Annette Vorderhake

BEDRIJFSVOERING

Onder Bedrijfsvoering vallen de afdelingen Facilitaire Dienstverlening en Hospitality en Beveiliging.

De afdeling Facilitaire Dienstverlening heeft in 2019 de optimalisatieslag van de verschillende bedrijfsprocessen uit 2018 voortgezet. Zo is onder andere het gebouwonderhoudssysteem verbeterd en worden de bestaande ondersteunende systemen beter ingezet bij de dagelijkse werkprocessen van de afdeling. Op het gebied van ICT is noodzakelijk onderhoud gepleegd, zowel in de hardware als software en zijn er voorbereidende werkzaamheden verricht voor de implementatie van de nieuwe telefooncentrale, welke begin 2020 in operatie moet zijn. De afdeling is nauw betrokken geweest bij het groot onderhoud aan de gebouwen dat wordt uitgevoerd door de Gemeente Haarlem. Het door de huurder te verrichten onderhoud op het gebouw en de aanwezige installaties is onder verantwoordelijkheid van deze afdeling gebeurd. Het museum heeft ook dit jaar weer het predicaat 'Goud' van Green Key gekregen, het duurzaamheidskeurmerk voor de toeristische en recreatieve branche in Nederland. Op brandtechnisch vlak zijn de verplichte keuringen gedaan en certificaten behaald.

De afdeling Hospitality en Beveiliging heeft in 2019 gewerkt aan de optimalisering van de teamformatie. Het team is nu op volle sterkte na het aantrekken van twee nieuwe teamcoördinatoren en een afdelingshoofd. Daarnaast is er een uitgebreide veiligheidsaudit uitgevoerd door een onafhankelijke partij en zijn de processen rondom beveiliging gescreend en waar nodig geoptimaliseerd.

SAMENWERKINGSVERBANDEN

Het museum is verre van een eiland, in *splendid isolation*. Het is een spin in het web, door verschillende samenwerkingsverbanden met partners hier en elders verbonden.

Op lokaal niveau continueert het museum het overleg en de samenwerking met de andere Haarlemse culturele instellingen. Onder meer in de vorm van het zogenaamde G8-overleg, dat in 2019 werd uitgebreid met Museum het Dolhuys en nu de C-9 heet. Met de bibliotheek trekt het museum op bij de organisatie van een reeks Kijkclubbijeenkomsten. Daarnaast heeft het Frans Hals Museum de bijzondere samenwerking met de Toneelschuur, Teylers Museum en de Stadsschouwburg & Philharmonie Haarlem wat de werving van nalatenschappen betreft succesvol voortgezet. Ook reeds ingezette projecten krijgen een vervolg, zoals de Haarlemse Herfst (nieuwe verschijningsvorm van de Haarlemse Lente) en Tulpomania (in samenwerking met de Keukenhof en Haarlem Marketing). Hedendaagse kunst uit de collectie wordt gepresenteerd op de jaarlijkse Parksessies en voor het eerst tijdens een aantal zomeravonden bij Oerkap. Met de Museumvereniging werd tijdens de Museumweek een Haarlemse avond van MuseumMatch in het museum georganiseerd. Voor de leden van We Are Public waren er speciale weken in het museum, bij de introductie van deze beweging voor cultuuroptimisten in Haarlem. In de Metropool-regio Amsterdam sluit het Frans Hals Museum aan bij het Overleg Amsterdamse Musea en het Marketing Overleg Amsterdamse Musea.

Op (inter)nationaal niveau is de uitwisseling met M - Museum Leuven gecontinueerd en is het internationale transhistorische netwerk uitgebreid met MASP in Sao Paulo – Museu de Arte de Sao Paulo. Door de conservator oude kunst wordt, ondersteund door NWO en NICAS, onderzoek uitgevoerd in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam, de Technische Universiteit Delft, het Rijksmuseum (Amsterdam), de Gemäldegalerie (Berlijn) en het Metropolitan Museum of Art (New York). Met een keur aan bruikleengevers worden gelegenheidssamenwerkingen aangegaan, van de Belgische verzamelaar Axel Vervoordt tot the Metropolitan Museum (New York), Museum of Fine Arts (Boston), National Gallery (Londen), Art Institute (Chicago), Gemäldegalerie (Berlijn), Hamburger Kunsthalle, Birmingham Museum of Art (Alabama), Scottish National Gallery (Edinburgh), The Wadsworth Atheneum Museum of Art (Hartford) en Cincinnati Art Museum.

GOVERNANCE

Het Frans Hals Museum is een stichting zonder winstoogmerk, met als doel het registreren, bewaren, conserveren, verrijken, documenteren, publiceren, onderzoeken, presenteren en vervreemden van kunstwerken op het gebied van beeldende kunst; dit is vastgelegd in de statuten. Het bestuur van de stichting vindt plaats aan de hand van het Raad van Toezicht-model, zoals beschreven in de Governance Code Cultuur 2019.

De algemeen directeur van het Frans Hals Museum is verantwoordelijk voor de strategie en de operationele gang van zaken. In samenwerking met de adjunct-directeur draagt de algemeen directeur zorg voor een goede naleving van de wet- en regelgeving, zowel op artistiek, erfgoedkundig als zakelijk en op personeel gebied. Het museum heeft dit uitgewerkt in zijn meerjarig visiedocument, meerjarig focusdocument, collectieplan en risicoparagraaf. Het museum wordt bijgestaan voor een externe bedrijfsarts en vertrouwenspersoon.

De Raad van Toezicht houdt toezicht op de uitvoering van het goedgekeurde beleid en de kwaliteit van de organisatie en het management. De statuten van de stichting zijn leidend voor de uitvoering van het bestuur en zijn daar waar nodig aangevuld middels drie reglementen: een Directiereglement, een Raad van Toezicht-reglement en een Auditcommissiereglement. In de reglementen wordt aandacht besteed aan transparantie, integer handelen, verdeling van verantwoordelijkheid, onderlinge rolverdeling (bestuur versus toezicht) en voorkoming van belangenstrengeling.

De beloning van de Directie wordt jaarlijks door de accountant getoetst aan de Wet Normering Top-inkomens. Hoewel de algemeen directeur statutair enig bestuurder is, heeft de Directie bepaald dat vanaf 2018 ook de beloning van de adjunct-directeur aan de WNT wordt getoetst omdat zij medeverantwoordelijk

is voor de dagelijkse leiding. De nevenfuncties van de algemeen directeur worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De nevenfuncties van de adjunct-directeur worden vooraf door de directeur goedgekeurd en ter informatie aan de Raad van Toezicht voorgelegd.

GOVERNANCE CODE CULTUUR

De Stichting Frans Hals Museum onderschrijft de principes van de Governance Code Cultuur, de Code Culturele Diversiteit en de Fair Practice Code. De statuten en de reglementen zijn in het verslagjaar geactualiseerd aan de hand van de editie 2019 van de Governance Code Cultuur. Zowel de rechtsvorm als het besturingsmodel en de formele bestuurlijke documenten sluiten daarmee goed aan bij deze Code. Hiermee heeft het Frans Hals Museum een stevige stap gezet naar een volledige toepassing van de principes en aanbevelingen van de Governance Code Cultuur.

Tijdens de vergaderingen van de Raad van Toezicht wordt de governance ten minste eenmaal per jaar geëvalueerd en besproken. Binnen het managementteam wordt dit gedaan tijdens de behandeling van de risicobeheersing, waar de governance ook deel van uitmaakt. Om het belang ervan te onderstrepen zal de Directie het ten minste viermaal per jaar agenderen in de reguliere vergaderingen van het managementteam.

In de praktijk volgt het museum de Code naar behoren. Een concreet punt ter verbetering is de diversiteit van de Raad van Toezicht en medewerkers van het Frans Hals Museum. Op dit moment vormen beide geen goede afspiegeling van de maatschappij. Bij vrijkomen van vacatures binnen de Raad van Toezicht en museumorganisatie, zal hier meer aandacht aan worden besteed. Het doel is in 2024 hier een concrete verbetering in te laten zien met ten minste één lid van de Raad van Toezicht met een niet-westerse achtergrond. Ook is de man/vrouw-verhouding in de Raad van Toezicht nog niet in balans.

RAAD VAN TOEZICHT

De Raad van Toezicht van de Stichting Frans Hals Museum was in 2019 als volgt samengesteld:

Frans Corpeleijn – voorzitter

Voorheen (managing)partner Stibbe advocaten; thans toezichthouder bij verschillende ondernemingen in Nederland.

Hendrik Driessen

Voorheen directeur en hoofdconservator De Pont museum, Tilburg, thans lid Raad van Toezicht Manifesta Foundation, voorzitter van Huis Marseille, lid Raad van Toezicht Social Label, adviseur Rabobank kunstcollectie.

Bartout Gieben

Partner bij RAGE, bestuurder, toezichthouder en private equity investment manager.

Mireille Kok

Voorheen marketing & exploitatiemanager science museum NEMO, zakelijk manager Droog Design, verschillende managementfuncties bij de Koninklijke Bibliotheek; thans manager publiek-private samenwerking bij het Nationaal Cyber Security Centrum.

Volker Manuth

Hoogleraar kunstgeschiedenis bij de Radboud Universiteit, lid van het bestuur van de landelijke Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis, lid van de redactie van *Oud Holland*, lid van het College van Adviseurs van de Vereniging Rembrandt en lid van de redactie van het *Bulletin Rijksmuseum*.

Wietze Reehoorn

Voorheen lid Raad van Bestuur ABN AMRO Bank; thans member Board of Directors of National Bank of Greece, Athens, lid Raad van Toezicht Rijksuniversiteit Groningen, voorzitter Raad van Toezicht Stichting Topsport Community, bestuurslid Abe Bonnema Stichting.

Thérèse van Schie

Voorheen marketing directeur Unilever ICI, directeur Amsterdams Uitburo; thans eigen adviespraktijk, bestuurslid Vereniging Rembrandt, lid Raad van Toezicht Openbare Bibliotheken Amsterdam, lid Raad van Toezicht (Auditcommissie) CITO, regent Oude Katholieke Armen Kantoor, voorzitter Raad van Commissarissen De STIHO groep, voorzitter Raad van Toezicht Dance4life.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden. In de Raad van Toezicht zijn de volgende expertises vertegenwoordigd:

- managementervaring op directieniveau;
- financiële en fiscale deskundigheid;
- kennis van marketing, fondsenwerving en sponsoring;
- ervaring in politiek en openbaar bestuur;
- deskundigheid op artistiek en kunsthistorisch terrein;
- risicomanagement.

In 2017 zijn deze expertises herijkt en geactualiseerd.

De stichting heeft geen winstoogmerk: eventuele exploitatieoverschotten worden toegevoegd aan het eigen vermogen van het museum. Voor het toezicht op de financiën heeft de Raad van Toezicht een Auditcommissie ingesteld. De externe controle van de jaarrekening geschiedt door een externe accountant, die zowel aan de directeur-bestuurder als aan de Raad van Toezicht rapporteert.

De Raad van Toezicht en de Auditcommissie vergaderen (minimaal) viermaal per jaar, hetgeen schriftelijk wordt vastgelegd. Eenmaal per jaar bespreekt de Raad van Toezicht het eigen functioneren van de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht heeft een rooster van optreden opgesteld, rekening houdend met het gegeven dat niet te veel leden tegelijk optreden. Om een onafhankelijke en zelfstandige positie van de stichting te kunnen waarborgen, mogen in de Raad van Toezicht geen personen zitting hebben die een bestuurlijke binding hebben met de Gemeente Haarlem. Verder neemt een lid van de Raad van Toezicht geen deel aan discussies waarin sprake is van een tegenstrij-

dig belang. Eenmaal per jaar heeft de voorzitter van de Raad van Toezicht (of een ander lid van de Raad van Toezicht namens de voorzitter) een gesprek met de Personeelsvertegenwoordiging van het museum. De Raad van Toezicht benoemt de externe accountant. In 2018 is de huidige accountant herbenoemd na een zorgvuldig selectieproces. De eindverantwoordelijke partner van de accountant is per 2018 gewijzigd.

In het verslagjaar waren er zes formele vergaderingen van de Raad van Toezicht, naast de vele informele contacten van leden onderling en met de Directie. In het 'Bericht van de Raad van Toezicht' komt tot uiting waarover de Raad zich vooral heeft bekommerd. De begroting voor 2019 werd, zoals toegelicht in dit 'Bericht', uitdrukkelijk niet goedgekeurd door de Raad van Toezicht. De verantwoording die de Directie middels de Jaarrekening 2018 aflegde over het reilen en zeilen van het museum, werd wel van een goedkeurende verklaring voorzien.

AUDITCOMMISSIE

De Auditcommissie is, onder verantwoordelijkheid van de Raad van Toezicht, belast met het houden van toezicht op de financiële gang van zaken binnen de stichting in het algemeen en daarnaast met de toetsing van de werking van de administratieve organisatie, in het bijzonder de betalingsorganisatie en de planning en control cyclus. De Auditcommissie bestaat uit Wietze Reehoorn (voorzitter) en Bartout Gieben.

In 2019 heeft de Auditcommissie er wederom op toegezien dat de interne controlesystemen werden nageleefd en waar nodig aangescherpt. Dit boekjaar vroeg om een intensievere rol van de commissie vanwege de urgente financiële positie van het Frans Hals Museum door de niet-goedgekeurde en niet-sluitende exploitatiebegroting in combinatie met het beperkte weerstandsvermogen. Naast de drie reguliere vergaderingen heeft er in 2019 meer en incidenteel overleg plaatsgevonden tussen de Auditcommissie en de Directie. Er was daarnaast verscherpt toezicht op de cost control en afstemming bij dreigende kosten-budgetoverschrijdingen en er is extra aandacht geweest voor het risicomanagement, wat leidde tot een update van de risicoparagraaf. De commissie is als toezichthoudend orgaan nauw betrokken geweest bij het exploitatieonderzoek uitgevoerd door BMC, alsmede bij het vaststellen van

de financieringsbehoefte van het museum voor de komende jaren. De Auditcommissie heeft daarnaast extra aandacht besteed aan de afrekening van de grootschalige tentoonstelling *Frans Hals en de Modernen*, welke buiten de normale exploitatie viel en een aanzienlijke begroting kende. Ook is de Auditcommissie direct betrokken geweest bij het sollicitatieproces voor het nieuwe Hoofd Bedrijfsvoering en Financiën. Aangezien de financiële situatie van het Frans Hals Museum ook in 2020 precair zal zijn, zal de (toezichthoudende) rol van de Auditcommissie ook de komende periode intensief zijn.

RAAD VAN ADVIES

De Raad van Advies is in 2019 twee keer bijeengekomen – 11 juli en 14 oktober. In iedere vergadering van de Raad van Advies bespreekt de Directie de gang van zaken en de plannen voor het museum, waarna ruimte is voor vragen en suggesties van de individuele leden van de Raad. De vergaderingen werden bijgewoond door Frans Corpeleijn, voorzitter van de Raad van Toezicht, en Cees van Buchem, voorzitter van de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum.

De Raad van Advies van de Stichting Frans Hals Museum was in 2019 als volgt samengesteld:

Ankie Broekers-Knol – voorzitter

Jack Bakker

Dirk Beljaarts

Jurgen Bey

Willem Bijleveld

Aveline de Bruin

Joris van Dijk

Tom Dorrestein

Frank Heemskerk

Frank Houben

Thomas Leysen

Ingrid van de Maegdenbergh

Erik de Muinck Keizer

Tanja Nagel

Simon Reinink

Ciel Stevens-Meeuwis

Rob Vellekoop

Bartjan Zoetmulder

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET FRANS HALS MUSEUM

Bij de Vereniging van Vrienden van het Frans Hals Museum is een actieve groep van bijna 1.200 vrienden aangesloten. De vereniging is ondergebracht in een aparte stichting.

BESTUUR

Het Bestuur van de Vereniging van Vrienden bestond in 2019 uit:

Cees van Buchem – voorzitter

Bert Lips – penningmeester

Esther Kwaks – secretaris

Marie Louise van den Abbeelen – winkelcommissie

Marja Ploeger – activiteitencommissie

Marjolein Costers – Roemercommissie

Ralph Elias – marketing & communicatie

In 2019 is het Bestuur vijf keer in vergadering bijegekomen. Belangrijkste onderwerpen waren de invulling en organisatie van de ledenactiviteiten, de financiële en niet-financiële steun aan het museum, de opvolging van bestuurs- en commissieleden, de ledenadministratie waaronder overgang naar het CRM-systeem PerfectView, en de invulling van de functie van Liaison Officer.

In april vond de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering plaats. De vergadering heeft de bestuurswijzigingen bekrachtigd, de jaarrekening goedgekeurd na positief advies van de Kascommissie en het Bestuur décharge verleend.

In de herfst kwam het Bestuur samen met de Directie en conservatoren van het museum voor de jaarlijkse planning- en evaluatiemeeting, gericht op de samenwerking tussen de vereniging en het museum. Het afgelopen jaar is de revue gepasseerd, er is vooruitgeblikt naar het komend jaar en de jaarplanningen zijn op elkaar afgestemd zodat de vereniging zorg kan

dragen voor een boeiend en gevarieerd aanbod van activiteiten. De Directie van het museum benadrukte het belang van de steun van de Vrienden, mede gezien de krappe bekostiging door de Gemeente Haarlem.

Het Bestuur dankt alle vrijwilligers en het team van het museum voor een mooi en actief jaar!

STEUN

Het belangrijkste doel van de vereniging is het steunen van het Frans Hals Museum door middel van schenkingen en donaties. Deze bijdragen zijn mogelijk dankzij de winkelinkomsten, ledeninkomsten, extra donaties en legaten van Vrienden. De Vrienden zijn trots en blij dat zij in 2019 het museum hebben ondersteund met ruim € 100.000. Deze bijdrage kwam ten goede aan:

- de audio-uitgifte bij de tentoonstelling *Frans Hals en de Modernen*.
- de tentoonstelling *Museum in Bloei*;
- het tijdschrift *TOON*;
- het bookazine bij de tentoonstelling *Virtuoos! Israels tot Armando*;
- de solotentoonstelling van Lubaina Himid.

ACTIVITEITEN EN COMMISSIES

Het tweede doel is de betrokkenheid van Vrienden bij het museum te vergroten, door middel van diverse activiteiten waaraan zij kunnen deelnemen, of waar zijn als vrijwilligers een actieve bijdrage aan leveren.

- De **museumwinkel** wordt bemand door zestig Hofdames: vrijwilligers die onder leiding van de winkelcommissie circa de helft van de inkomsten van

onze vereniging genereren. De winkelcommissie bestaat uit: Marie Louise van den Abbeelen (voorzitter), Ank van Meggelen, Noor Eyken, Marianne Hartmann en Elly Uenk. Dit jaar nam de winkelcommissie afscheid van Will van Gasteren en Nel Schuil, die we ook hier willen bedanken voor hun inzet in al die jaren. Commissielid Jolanda Boerstra verlegde haar activiteiten naar de administratie van de vereniging.

- De eerste helft van de succesvolle expositie **Museum in Bloei** is zoals ieder jaar ontworpen en gerealiseerd door de dames van Vips bloementeam, onder leiding van Vibeke Struben en Anna Mélissant.
- De **Roemers** hebben genoten van twee mooie avondprogramma's. Het eerste stond in het teken van *Haarlemse Helden. Andere Meesters*, met de hedendaagse held Okrah Donkor (Haarlemmer van het Jaar) als gast. De tweede avond vond plaats tussen de werken van Lubaina Himid en Marianna Simnett. Dit alles werd georganiseerd door de Roemercommissie: Marjolein Costers, Erik de Muijnck Keizer, Evelijn Ferwerda, Hein Coops, Roos van Velzen en Xavier Kat. Liaison officer Gwen van Loon is een proef van een half jaar gestart om de werving van nieuwe Roemers te stimuleren.
- De **Vriendenbijeenkomsten** die we samen met Art& organiseren waren in 2019 een groot succes. Alle lezingen, over bijvoorbeeld historische rollenspellen of over de bijzondere damastcollectie, waren volgeboekt. Er waren ook rondleidingen in Hal met discussies over schilderbeesten of het eigentijdse werk van Lubaina Himid. Een aantal enthousiaste Vrienden bezocht de Caravaggio-tentoonstelling in Utrecht, onder leiding van Michiel Kersten. Tenslotte maakten meerdere Vrienden in het najaar gebruik van de mogelijkheid een Art&-cursus over de kunst van de 'Gouden Eeuw' met korting te volgen. Marja Ploeger leidt deze initiatieven.
- De drukbezochte **Soirée**, het jaarlijkse Vriendenfeest op de tweede woensdag in december, was een extra hoogtepunt. Dit jaar was het thema 'Licht'. Flitsrondleiders bespraken dit thema aan de hand van schilderijen. Ann Demeester verraste ons met een minicollege over buitengewone lichtkunstenaars en het hele museum was dankzij Vibeke Struben gehuld in een feeërieke kerstsfeer. De organisatie van de Soirée zal ook komend jaar (9 december 2020) weer in handen zijn van Marjan Bijkersma, Emilie Dries, Anke Knottenbelt, Marjo Pompen en Marja Ploeger.

- Tijdens het **Kerstconcert**, eind december in de Regentenzaal, zijn de Vrienden in ultieme kerstsfeer gebracht door de liederen van het Flowerdale Boys Choir onder leiding van dirigent Tamir Chasson.
- De **Kascommissie**, bestaande uit Hein Coops en Hans Wijnberg, toetste het financiële beleid en gaf een goedkeurende verklaring. Op 7 april 2019 is Hans Wijnberg opgevolgd door Michiel Jensma.
- Onze **Ledenadministratie** is dit jaar versterkt met Helga de Vries en Jolanda Boerstra.

TOELICHTING BIJ DE SAMENGEVATTE JAARREKENING

GRONDSLAGEN BIJ DE JAARREKENING

De jaarrekening van de Stichting Frans Hals Museum is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaglegging voor organisaties zonder winststreven, zoals vastgelegd in richtlijn RJ 640 Organisaties zonder winststreven. De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva worden over het algemeen opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop deze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover deze op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen welke hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen en indien deze voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

FINANCIEEL VERSLAG

BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(bedragen in euro's; na verwerking resultaat)

	31 december 2019	31 december 2018
VASTE ACTIVA		
Immateriële vaste activa		
Website	45.736	60.984
	45.736	60.984
Materiële vaste activa		
Machines, apparatuur en installaties	465.854	491.729
Verbouwingen	258.463	418.788
	724.317	910.517
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorraden		
Vorraad catalogi en museumkaarten	45.997	112.675
	45.997	112.675
Vorderingen		
Vorderingen	447.459	1.137.058
Belastingen en premies	61.124	81.690
Overlopende activa	106.286	121.164
	614.869	1.339.912
Liquide middelen		
Totaal liquide middelen	3.013.260	2.324.624
	3.013.260	2.324.624
TOTAAL ACTIVA	4.444.179	4.748.712

VERVOLG BALANS PER 31 DECEMBER 2019

(bedragen in euro's; na verwerking resultaat)

		31 december 2019	31 december 2018
EIGEN VERMOGEN			
	Algemene reserve	56.845	11.383
	Bestemmingsfonds expertisecentrum	243.127	243.127
	Bestemmingsfonds Beminnaers	67.300	189.941
		367.272	444.451
AANKOOPFONDSEN			
	Fonds heer en mevrouw De Man	607.187	607.187
	Aankoop- en restauratiefonds	12.188	12.188
	Fonds erven J.G. Boegschoten	416.625	416.625
		1.036.000	1.036.000
VOORZIENINGEN			
	Voorziening jubilea	26.270	28.709
	Voorziening voormalig personeel	150.613	0
		176.883	28.709
LANGLOPENDE SCHULDEN			
	Overige schulden	0	303.813
		0	303.813
KORTLOPENDE SCHULDEN			
	Schulden aan leveranciers	468.557	666.303
	Belastingen en premies	184.740	205.895
	Vooruitontvangen subsidie	1.879.470	1.871.193
	Overige schulden	128.871	95.349
	Overlopende passiva	202.386	96.999
		2.864.024	2.935.739
TOTAAL PASSIVA		4.444.179	4.748.712

EXPLOITATIEREKENING 2019

(bedragen in euro's)

	2019 RESULTAAT	2019 BEGROTING	2018 RESULTAAT
BATEN			
Directe opbrengsten	1.289.823	1.025.000	1.714.686
Bijdrage tentoonstellingen	428.776	697.000	547.485
Bijdrage aankopen	85.000	87.500	41.000
Overige bijdragen activiteiten	633.219	344.000	447.363
Indirecte opbrengsten	98.798	115.000	89.262
Totale opbrengsten	2.535.616	2.268.500	2.839.796
Subsidie gemeente Haarlem			
Exploitatiebijdrage	2.496.973	2.484.617	2.430.243
Bijdrage cultureel jaar	14.737	0	25.264
Bijdrage huur en onderhoud	619.059	619.059	604.469
Bijdrage onderzoek	0	0	10.000
Totaal subsidie	3.130.769	3.103.676	3.069.976
TOTALE BATEN	5.666.385	5.372.176	5.909.772
LASTEN			
Salarislasten en inhuur	3.024.828	3.020.000	2.756.287
Afschrijvingen	209.400	223.000	204.134
Huisvestingskosten	770.626	843.000	825.041
Aankopen	111.405	87.500	82.716
Collectiefunctie	272.576	87.000	235.705
Tentoonstellingen en bijzondere activiteiten	1.026.545	848.000	1.377.443
Publiciteit	140.171	202.000	189.763
Algemene kosten	388.743	333.000	427.867
TOTALE LASTEN	5.944.294	5.643.500	6.098.956
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	-277.909	-271.324	-189.184
Saldo rentebaten/-lasten	0	0	993
Bijzondere baten	200.730		416.625
Exploitatieresultaat	-77.179	-271.324	228.434
RESULTAATBESTEMMING			
Onttrokken/toegevoegd aan bestemmingsfonds Beminnaers	-122.641	0	-69.559
Toegevoegd aan het aankoopfonds Boegschoten	0	0	416.625
Onttrokken aan het aankoop- en restauratiefonds	0	0	-41.716
Onttrokken aan bestemmingsfonds De Man	0	0	-67.733
Onttrokken aan bestemmingsfonds Expertisecentrum	0	0	-10.512
Toegevoegd aan de algemene reserve	45.462	0	1.329
	-77.179	0	228.434

TOELICHTING BESTEDING GELDEN BANKGIRO LOTERIJ

De jaarlijkse bijdrage van de BankGiro Loterij is in 2019 besteed aan restauratieprojecten en spraakmakende tentoonstellingen.

BIJDRAGE		(bedragen in euro's)
Toegekende bijdrage 2019 BankGiro Loterij		200.000
Tentoonstellingen		
	<i>Virtuoos! Israels tot Armando</i>	50.000
	<i>Haarlemse Helden. Andere Meesters</i>	55.000
	<i>Museum in Bloei</i>	10.000
	<i>Ruis! Frans Hals, Anders</i>	60.000
	<i>Lubaina Himid</i>	10.000
	<i>Museum voor basisschool</i>	15.000
	TOTAAL	200.000

TOELICHTING WET NORMERING TOPINKOMENS

	2019	2019
	A.I.A. DEMEESTER	D.S. DE BOER
Functiegegevens	directeur	adjunct-directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2019	01-01 / 31-12	01-01 / 31-12
Deeltijdfactor in fte	1	0,89
Dienstbetrekking	ja	ja
BEZOLDIGING (bedragen in euro's)		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	103.081	70.442
Beloningen betaalbaar op termijn	18.224	11.203
Subtotaal	121.305	81.645
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	194.000	172.660
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totale bezoldiging	121.305	81.645
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.

GEGEVENS 2018		
Aanvang en einde functievervulling in 2018	01-01 / 31-12	01-01 / 31-12
Deeltijdfactor 2018 in fte	1	0,8
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	102.158	65.317
Beloningen betaalbaar op termijn	16.850	10.173
Totale bezoldiging 2018	119.008	75.490

Colofon

© Frans Hals Museum, 2020

Redactie:

Michelle Roos

Raymond Frenken

Ontwerp:

KesselsKramer

Arnold Massar

Fotoverantwoording:

Gert-Jan van Rooij

Maarten Nauw

Mo Schalkx

Arend Velsink

Peter Cox

en anderen

Frans Hals Museum is partner van:

BankGiroLoterij **HARLEM**